

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ ПОДАТКОВОЇ СПРАВИ, ОБЛІКУ ТА
АУДИТУ

КАФЕДРА ОБЛІКОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА БІЗНЕС АНАЛІТИКИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

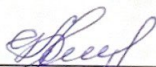
на тему: «Міжнародні економічні відносини України з країнами Центральної
Азії»

Здобувача вищої освіти бакалаврського рівня, 4-го курсу, МEB-21-1 групи,
Спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини»,
освітня програма «Міжнародні економічні відносини»

(підпис)

Яндюк Анастасія Сергіївна

Науковий керівник

(підпис)

к.е.н., доцент Коляда Олена Володимирівна

Керівник освітньо-професійної

Програми

(підпис)

Бешкетова І.Ф.

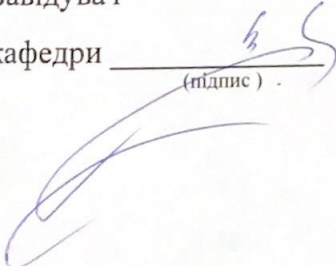
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Допущено до захисту за рішенням кафедри _____

протокол від « 6 » 06 2025 № 8

Завідувач

кафедри

(підпис)

к.е.н., доцент Паянок Тетяна Миколаївна

Ірпінь – 2025

Регистрація № 54 06.06.25р. [підпис]
(дата) (підпис відповідальної особи)

Результати перевірки до захисту [підпис]
(до захисту, на доопрацювання) (дата) (підпис)

Результат захисту 80 12.06.25
(оцінка) (дата) (підпис)

Голова комісії: [підпис] Дерман А.В.
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії:
[підпис] Морозов А.О.
(підпис) (ініціали, прізвище)
[підпис] Белішев І.В.
(підпис) (ініціали, прізвище)
[підпис] Кашаєв О.В.
(підпис) (ініціали, прізвище)

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: керівника, голови комісії, членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КЕРІВНИКОМ ТА РЕЦЕНЗЕНТОМ				
1. Зміст кваліфікаційної роботи (якість теоретичного матеріалу, його зв'язок з практичним, вміння представляти матеріал в логічній послідовності, наявність висновків та пропозицій)	від 0 до 30	20		<i>Долішова О.В.</i> <i>Григор'єв</i>
2. Дотримання вимог щодо оформлення	від 0 до 10	8		
3. Вчасне виконання роботи на всіх етапах у встановлені кафедрою терміни	від 0 до 5	5		
4. Рецензент	від 0 до 5	4		
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50	37		
ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1. Доповідь	від 0 до 10	10		<i>Дарган М.В.</i> <i>Беленський В.</i> <i>Кашинський Р.</i> <i>Мазурок Л.О.</i> <i>Дерев'янка О.В.</i> <i>Григор'єв</i>
2. Роздатковий матеріал	від 0 до 5	5		
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу вміння відповідати на запитання	від 0 до 25	18		
4. Апробація (участь у конференціях)	від 0 до 10	5		
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50	38		
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	від 0 до 100	75		

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ ЄКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підписи)
80	B	4	12.06.25.	<i>Дерев'янка О.В.</i> <i>Беленський В.</i> <i>Кашинський Р.</i> <i>Мазурок Л.О.</i> <i>Долішова О.В.</i> <i>Григор'єв</i>

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЄКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	B	3 (задовільно)
50-59	E	
35-49	EX	2 (незадовільно)

Навчально-науковий факультет податкової справи, обліку та аудиту

Кафедра

Спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»

Освітня програма «Міжнародні економічні відносини»

Затверджую

Завідувач кафедри Азаренко Д. О.

«17» 09 2025⁴

Завдання на кваліфікаційну роботу здобувачу вищої освіти

Яндюк Анастасія Сергіївна

1. Тема кваліфікаційної роботи: «Міжнародні економічні відносини України з країнами Центральної Азії»

Затверджена наказом ректора від «16» 02 2025 № 197

2. Строк здачі закінченої роботи 25.04.2025

3. Цільова установка: дослідження полягає в комплексному аналізі сучасного стану, тенденцій та перспектив розвитку економічних відносин України з країнами Центральної Азії, а також обґрунтуванні стратегічних напрямів їх зміцнення в умовах глобалізації.

Мета роботи: полягає в комплексному аналізі сучасного стану та перспектив розвитку міжнародних економічних відносин України з країнами Центральної Азії.

Об'єкт дослідження: міжнародні економічні відносини України з країнами Центральної Азії.

Предмет дослідження: форми, напрями та особливості економічного співробітництва України з країнами Центральної Азії в умовах глобалізації.

Об'єктом дослідження виступають міжнародні економічні відносини України з

країнами Центральної Азії.

База дослідження: охоплює теоретичні засади міжнародних економічних відносин; емпіричні дані про зовнішньоекономічну діяльність України та країн Центральної Азії; нормативно-правову базу, що регулює двосторонні економічні зв'язки; аналітичні матеріали та наукові публікації з даної проблематики.

4. Вихідні дані до роботи: законодавчі та нормативні акти, офіційні статистичні дані Державної служби статистики України, Державної митної служби України, дані міжнародних організацій (Світової організації торгівлі, Світового банку, ЄБРР), аналітичні звіти, матеріали наукових конференцій, публікації у фахових вітчизняних та зарубіжних виданнях, а також експертні оцінки.

5. Перелік графічного матеріалу: містить 6 таблиць, 10 рисунків.

Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань за кожним розділом)

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

1.1. Сутність і особливості міжнародних економічних відносин

1.2. Теоретичні підходи до оцінки міжнародної економічної взаємодії

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ АЗІЇ

2.1. Стан і тенденції зовнішньоекономічних відносин між Україною та країнами Центральної Азії

2.2. Роль міжурядових угод та двосторонніх ініціатив у зміцненні економічних зв'язків

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ТА СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

7. Календарний план виконання кваліфікаційної роботи

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	
		За планом	Фактично
1.	Вибір теми	до 01.11.2024	01.11.2024
2.	Підготовка роботи	до 15.04.2025	15.04.2025
3.	Перевірка на плагиат	до 02.05.2025	02.05.2025
4.	Захист роботи	02.06.-15.06.	12.05.2025

8. Дата видачі завдання «» ¹⁷ 08. 2024

9. Керівник кваліфікаційної роботи

[підпис]
(підпис)

В.В. Косенко
(прізвище, ініціали)

10. Гарант освітньо - професійної програми

[підпис]
(підпис)

Косенко В.В.
(прізвище, ініціали)

11. Завдання до виконання отримав
здобувач вищої освіти

[підпис]
(підпис)

Дигук А.Є.
(прізвище, ініціали)

АНОТАЦІЯ

«Міжнародні економічні відносини України з країнами Центральної Азії»

Мета роботи полягає в комплексному аналізі сучасного стану та перспектив розвитку міжнародних економічних відносин України з країнами Центральної Азії.

Завданнями роботи є: визначити сутність і особливості міжнародних економічних відносин України з країнами Центральної Азії

Предметом дослідження є форми, напрями та особливості економічного співробітництва України з країнами Центральної Азії в умовах глобалізації.

Об'єктом дослідження виступають міжнародні економічні відносини України з країнами Центральної Азії.

База дослідження охоплює теоретичні засади міжнародних економічних відносин; емпіричні дані про зовнішньоекономічну діяльність України та країн Центральної Азії; нормативно-правову базу, що регулює двосторонні економічні зв'язки; аналітичні матеріали та наукові публікації з даної проблематики.

За результатами дослідження сформульовані висновки щодо відносин України та країн Центральної Азії.

Одержані результати можуть бути використані для подальших наукових досліджень у сфері зовнішньоекономічних зв'язків України.

Кваліфікаційна робота містить 48 сторінок, 6 таблиць, 10 рисунків, список використаних джерел з 39 найменувань.

Ключові слова: міжнародні економічні відносини, Центральна Азія, тенденції зовнішньоекономічних відносин, міжурядові угоди, експорт, імпорт.

Рік виконання кваліфікаційної роботи 2025

Рік захисту кваліфікаційної роботи 2025

ANNOTATION

« International Economic Relations of Ukraine with the Countries of Central Asia »

The purpose of the study is to provide a comprehensive analysis of the current state and prospects for the development of Ukraine's international economic relations with the countries of Central Asia.

The objectives of the study are: to determine the essence and peculiarities of Ukraine's international economic relations with the countries of Central Asia

The subject of the study is the forms, directions and peculiarities of economic cooperation between Ukraine and the countries of Central Asia in the context of globalisation.

The object of the study is international economic relations of Ukraine with the countries of Central Asia.

The research base includes the theoretical foundations of international economic relations; empirical data on foreign economic activity of Ukraine and Central Asian countries; the legal framework governing bilateral economic relations; analytical materials and scientific publications on the subject.

The study has resulted in conclusions on relations between Ukraine and Central Asian countries.

The results can be used for further research in the field of foreign economic relations of Ukraine.

The qualification work consists of 48 pages, 6 tables, 10 figures, a list of 39 references.

Keywords: international economic relations, Central Asia, trends in foreign economic relations, intergovernmental agreements, exports, imports.

Year of completion of the qualification work 2025

Year of defence of qualification work 2025

Факультет податкової справи, обліку та аудиту

Кафедра економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики

Довідка про перевірку дипломної роботи на академічний плагіат

№ п/п		
1.	П.І.П. автора роботи	Яндюк Анастасія Сергіївна
2.	Група	МЕБ-21-1
3.	П.І.П. наукового керівника	Коляда О.В.
4.	Тип роботи, що перевіряється (курсова, дипломна робота (проект))	Дипломна робота
5.	Назва роботи, що перевіряється	Міжнародні економічні відносини України з країнами Центральної Азії
6.	Рік написання роботи	2025 рік
7.	За результатом перевірки оригінальний текст в роботі складає (%)	96,56 %
8.	Іншим процентам відповідають (пояснення щодо відсотку тексту, який не є оригінальним)	% цитувань – 0,74% % схожості – 3,44%

Відповідальна особа

Пілевич Д.С.
(П.І.Б.)

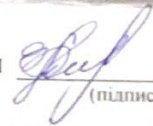
Відгук керівника випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи

випускна кваліфікаційна (дипломна) робота здобувача вищої освіти Державного податкового університету гр. МЕБ 21-1 Яндюк Анастасії Сергіївни на тему: «Міжнародні економічні відносини України з країнами Центральної Азії» виконана на належному теоретичному та практичному рівнях.

До недоліків можна віднести: незначні порушення при оформленні роботи, зокрема при посиланнях на джерела інформації та оформленні літературних джерел, описовість, однак зазначені недоліки суттєво не впливають на якість роботи.

В цілому, випускна дипломна робота рекомендується до захисту з позитивною оцінкою.

Керівник випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи

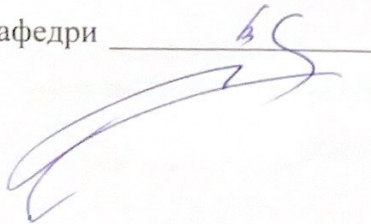

(підпис)

25.04.25
(дата)

Висновок кафедри про випускну кваліфікаційну (дипломну) роботу
Випускна кваліфікаційна (дипломна) робота здобувача вищої освіти Яндюк А. С.

після попереднього захисту розглянута на засіданні кафедри, протокол від «6» 06 2025 № 8 допущена/не допущена до захисту на екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри

Т. М. Паянок

РЕЦЕНЗІЯ
на випускню кваліфікаційну (дипломну) роботу
здобувача вищої освіти Державного податкового університету
Яндюк Анастасії Сергіївни
на тему: «**Міжнародні економічні відносини України з країнами**
Центральної Азії»

Актуальність теми. У сучасних умовах глобалізації міжнародна економічна співпраця стає важливою складовою зовнішньоекономічної політики кожної країни. Для України, яка прагне диверсифікувати свої зовнішньоторговельні зв'язки, особливої уваги набувають відносини з країнами Центральної Азії. Цей регіон є стратегічно важливим з огляду на багатий природно-ресурсний потенціал, географічне розташування та перспективи для розвитку торгівлі, інвестицій та транспортно-логістичного співробітництва. Саме тому дослідження міжнародних економічних відносин України з країнами Центральної Азії наразі є актуальним.

Наукова новизна. Проведено теоретичне дослідження міжнародних економічних відносин України з країнами Центральної Азії.

Якість проведеного аналізу проблеми, текстового та табличного матеріалу. Проведений аналіз теоретичного та статистичного матеріалу відповідає встановленим вимогам та в повній мірі розкриває поставлені у вступі завдання. У випускній роботі в повній мірі наочно зображені тенденції та динаміка розвитку предмету дослідження.

Обґрунтованість пропозицій і висновків та їх практична цінність у роботі підприємства, установи, організації, МФУ України. В роботі описані перспективи розвитку міжнародних економічних відносин України з країнами Центральної Азії. Теоретичні висновки та узагальнення, які викладені в роботі Яндюк Анастасії Сергіївни можуть бути використані для подальших досліджень з даного напрямку.

Наявність недоліків. До недоліків можна віднести, зокрема, описовість. Також, можливо було б розробити математичну модель подальшого розвитку міжнародних економічних відносин України з країнами Центральної Азії. Однак зазначені недоліки суттєво не впливають на якість випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи Яндюк Анастасії Сергіївни

Загальний висновок і оцінка роботи. Випускна кваліфікаційна (дипломна) робота студентки групи МЕБ 21-1 Яндюк Анастасії Сергіївни на тему «Міжнародні економічні відносини України з країнами Центральної Азії» відповідає встановленим вимогам та рекомендується до захисту з позитивною оцінкою.

Рецензент

к.е.н., доцент, заступника декана
факультету фінансів та цифрових технологій

« 02 » 06 2025 р.

Г.С.Мельничук

ЗМІСТ

ВСТУП	1
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН.....	4
1.1. Сутність і особливості міжнародних економічних відносин.....	5
1.2. Теоретичні підходи до оцінки міжнародної економічної взаємодії.....	9
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ АЗІЇ.....	12
2.1. Стан і тенденції зовнішньоекономічних відносин між Україною та країнами Центральної Азії.....	13
2.2. Роль міжурядових угод та двосторонніх ініціатив у зміцненні економічних зв'язків	25
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ТА СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН.....	32
ВИСНОВКИ.....	37
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	40

ВСТУП

У сучасних умовах глобалізації міжнародна економічна співпраця стає важливою складовою зовнішньоекономічної політики кожної країни. Для України, яка прагне диверсифікувати свої зовнішньоторговельні зв'язки, особливої уваги набувають відносини з країнами Центральної Азії. Цей регіон, що включає Казахстан, Узбекистан, Киргизстан, Туркменістан та Таджикистан, є стратегічно важливим з огляду на багатий природно-ресурсний потенціал, географічне розташування та перспективи для розвитку торгівлі, інвестицій та транспортно-логістичного співробітництва.

Попри значний потенціал, економічні відносини України з країнами Центральної Азії залишаються недостатньо активними та потребують поглибленого аналізу для розробки ефективних механізмів взаємодії. Актуальність теми зумовлена необхідністю пошуку нових ринків збуту для українських товарів, залучення інвестицій та підвищення рівня економічної взаємодії з динамічно зростаючим регіоном.

Метою роботи є комплексний аналіз сучасного стану та перспектив розвитку міжнародних економічних відносин України з країнами Центральної Азії, визначення основних проблем та розробка рекомендацій щодо підвищення ефективності співпраці.

Завдання дослідження:

1. Визначити сутність і особливості міжнародних економічних відносин,
2. Розглянути структуру та основні напрями економічної співпраці України з іншими країнами,
3. Охарактеризувати теоретичні підходи до оцінки міжнародної економічної взаємодії,
4. Визначити стан і тенденції зовнішньої торгівлі між Україною та країнами Центральної Азії,
5. Провести аналіз інвестиційної співпраці між Україною та країнами регіону,

6. Розглянути роль міжурядових угод та двосторонніх ініціатив у зміцненні економічних зв'язків,

7. Визначити перспективи розширення торгівельно-економічного співробітництва,

8. Описати рекомендації щодо підвищення ефективності міжнародної співпраці.

Об'єктом дослідження є міжнародні економічні відносини України з країнами Центральної Азії.

Предметом дослідження виступають форми, напрями та особливості економічного співробітництва України з країнами Центральної Азії в умовах глобалізації.

У процесі виконання роботи використано такі методи наукового дослідження: аналіз та синтез для оцінки стану економічних відносин; статистичний аналіз для вивчення динаміки зовнішньої торгівлі; порівняльний метод для зіставлення практик економічної взаємодії України з різними країнами Центральної Азії; системний підхід для розробки комплексних рекомендацій щодо розвитку співпраці.

Інформаційну основу роботи становлять законодавчі та нормативні акти України та країн Центральної Азії, офіційні статистичні дані Державної служби статистики України, Державної митної служби України, дані міжнародних організацій (Світової організації торгівлі, Світового банку, ЄБРР), аналітичні звіти, матеріали наукових конференцій, публікації у фахових вітчизняних та зарубіжних виданнях, а також експертні оцінки.

Отримані результати можуть бути використані для подальших наукових досліджень у сфері зовнішньоекономічних зв'язків України, при розробці стратегій економічної дипломатії та торговельно-економічної політики щодо країн Центральної Азії. Практичні рекомендації, сформовані у роботі, можуть бути корисними для державних органів влади, дипломатичних представництв, торговельно-промислових палат, а також для українських підприємств, зацікавлених у виході на ринки Центральної Азії.

Структура роботи складається з вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 48 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

1.1. Сутність і особливості міжнародних економічних відносин

Економічні взаємозв'язки світового господарства становлять основу для розвитку міжнародних економічних відносин, які є ключовими елементами глобальної економічної системи. Вони забезпечують мирне співіснування держав, сприяють обміну ресурсами, товарами та послугами, а також формують фундамент для взаємодії різних суб'єктів господарювання.

Міжнародні економічні відносини (МЕВ) – це система взаємозв'язків між суб'єктами різних країн, які виникають у процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання товарів і послуг. Вони ґрунтуються на ринкових механізмах і спрямовані на ефективне використання ресурсів у рамках міжнародного поділу праці [2, с. 709].

У цьому контексті доцільно розглянути основні визначення поняття «міжнародні економічні відносини», представлені в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Визначення сутності поняття «міжнародні економічні відносини»

Автор	Визначення
Я.А. Бондар [2]	це система господарських зв'язків між державами, компаніями та організаціями різних країн, спрямованих на обмін товарами, послугами, капіталом, технологіями та робочою силою в умовах глобальної економіки
І.І. Гаврилюк [4]	це сукупність форм та методів співпраці країн у сфері виробництва, обігу, розподілу та споживання економічних ресурсів та результатів діяльності, що виходять за межі національних економік
О.А. Довгань [6]	це наука і практична діяльність, що досліджує процеси міжнародної торгівлі, руху інвестицій, трудової міграції, валютно-фінансових операцій і регулювання цих процесів на міждержавному рівні
М.Ю. Левенець [17]	це динамічна система зв'язків між економіками різних країн, яка формується під впливом світового поділу праці, глобалізації та інтеграції у світове господарство

Продовження таблиці 1.1

М.С. Наумов [19]	це сукупність економічних зв'язків між країнами, що виникають у процесі реалізації їхніх національних інтересів у світовій економіці та включають

	торгівлю, інвестування, обмін технологіями та співпрацю у вирішенні глобальних економічних проблем

Аналіз визначень сутності поняття «міжнародні економічні відносини» дозволяє дійти висновку, що МЕВ є багатогранною категорією, яка охоплює систему господарських зв'язків між країнами, їхніми компаніями та організаціями, спрямованих на обмін товарами, послугами, капіталом, технологіями та робочою силою.

Визначальною рисою МЕВ є їхня динамічність, обумовлена розвитком глобалізації, міжнародного поділу праці та інтеграційними процесами у світовій економіці. Водночас, міжнародні економічні відносини мають не лише практичне, а й науково-теоретичне значення, оскільки вивчають закономірності та механізми функціонування світового господарства, а також механізми регулювання цих процесів на національному та міжнародному рівнях.

Сучасні МЕВ мають кілька визначальних характеристик [19, с. 43]:

- Вихід за межі національних економік, що забезпечує інтеграцію у світовий ринок;
- Взаємодія фізичних та юридичних осіб, державних і міжнародних організацій;
- Чітка визначеність форм економічних зв'язків;
- Різноманітні рівні глибини економічної взаємодії.

МЕВ проявляються на різних рівнях економічної діяльності, які можна поділити на три рівня (рис. 1.1):

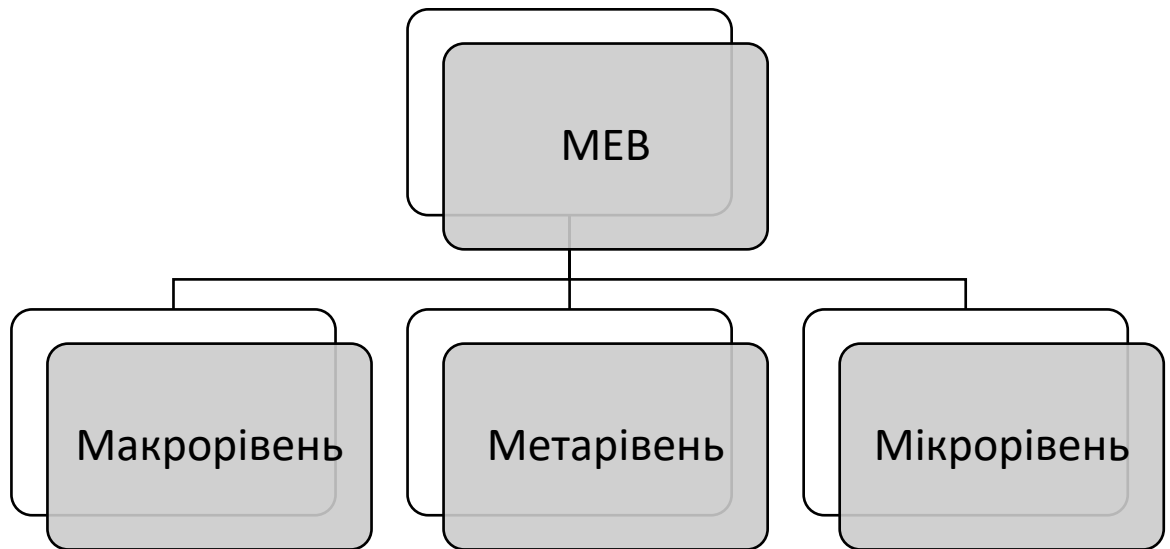

Рис. 1.1 Рівні економічної діяльності МЕВ

Джерело: [25]

Міжнародна економічна діяльність (МЕВ) структурована на три основні рівні: макрорівень, метарівень і мікрорівень.

- макрорівень включає діяльність держав, урядів та міжнародних організацій, спрямовану на регулювання економічних процесів на глобальному та національному рівнях;
- метарівень охоплює взаємодію між галузями, корпораціями та інституціями, які координують міжнародну економічну активність;
- мікрорівень стосується діяльності окремих підприємств та компаній, що беруть участь у міжнародному бізнесі та торгівлі [25].

Така структуризація дозволяє комплексно аналізувати особливості та механізми функціонування світової економіки, а також ефективно формувати економічну політику на кожному з рівнів. Важливим аспектом міжнародної економічної діяльності є визначення її основних об'єктів, що дозволяє глибше зрозуміти взаємозв'язки між учасниками глобального ринку.

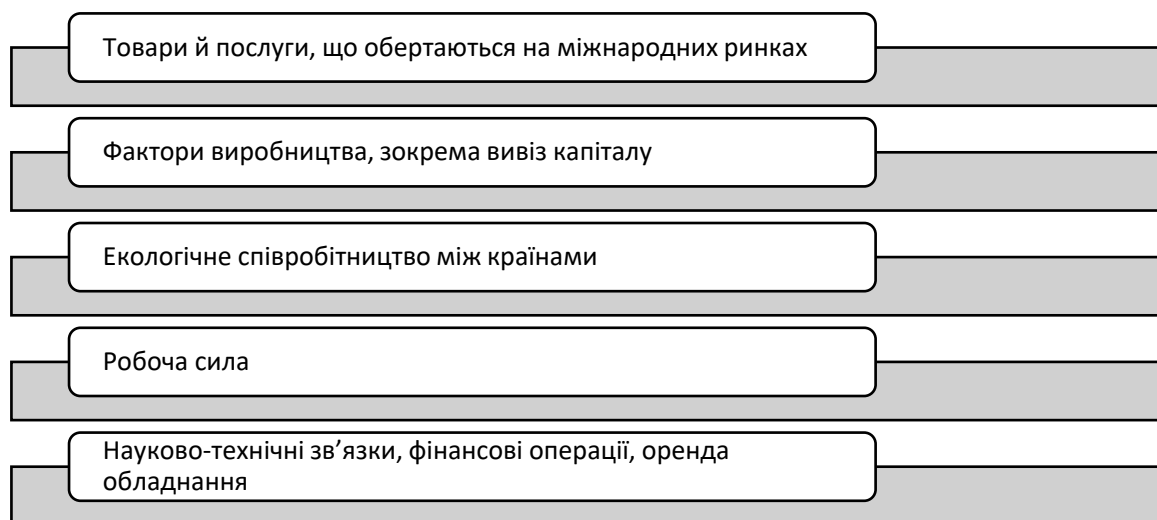
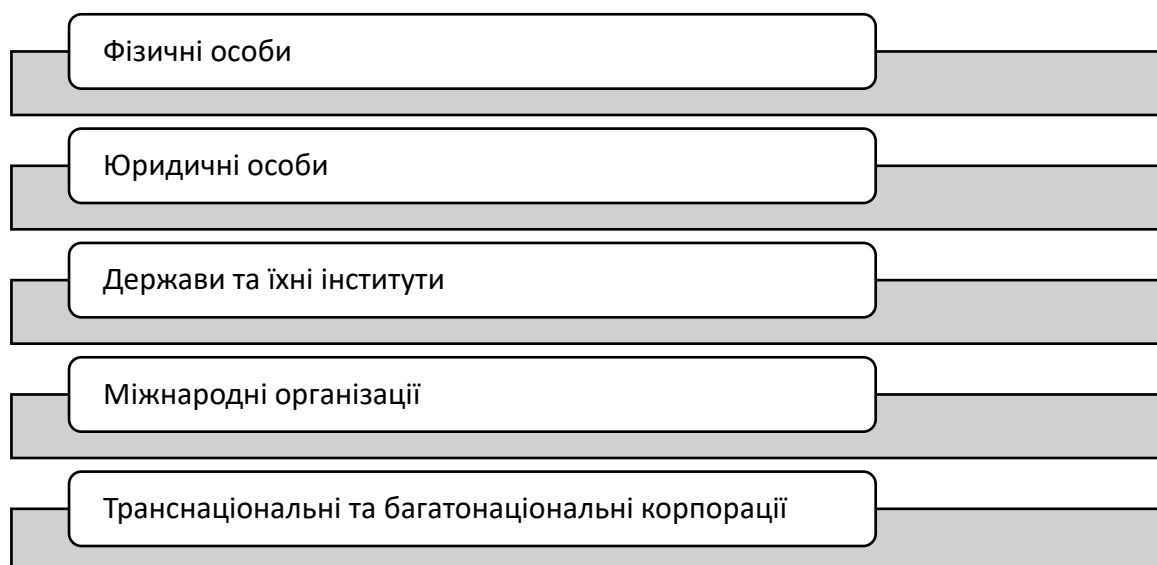

Рис. 1.2 Об'єкти МЕВ

Джерело: [28]

Об'єкти міжнародних економічних відносин (МЕВ) охоплюють широкий спектр економічних зв'язків між країнами, включаючи торгівлю товарами та послугами, переміщення факторів виробництва, екологічне співробітництво, міграцію робочої сили та науково-технічні й фінансові операції, що відображає багатогранний характер сучасної світової економіки [28, с. 276].

Такий різноманітний набір об'єктів міжнародних економічних відносин зумовлює участь різних суб'єктів, які формують та здійснюють ці взаємодії на глобальному рівні. Визначення основних суб'єктів МЕВ дозволяє глибше зрозуміти механізми їх функціонування та роль у світовій економіці.

Рис. 1.3 Суб'єкти МЕВ

Джерело: [28]

Суб'єктами міжнародних економічних відносин (МЕВ) є широкий спектр учасників, до яких належать фізичні та юридичні особи, держави та їхні інститути, міжнародні організації, а також транснаціональні та багатонаціональні корпорації. Така різноманітність суб'єктів свідчить про багаторівневий та комплексний характер сучасних міжнародних економічних процесів.

Міжнародні економічні відносини відіграють важливу роль у формуванні світового господарства як єдиної системи. Вони сприяють розвитку торгівлі, інвестицій, обміну технологіями та підвищенню ефективності використання ресурсів. Кожен рівень міжнародних економічних відносин є логічним продовженням попереднього, створюючи поступову інтеграцію держав і суб'єктів господарювання у глобальну економічну систему. Саме розвиток МЕВ є запорукою стабільності та процвітання світової економіки в умовах глобалізації.

1.2. Теоретичні підходи до оцінки міжнародної економічної взаємодії

Міжнародна економічна взаємодія є складним процесом, що охоплює обмін товарами, послугами, капіталом і технологіями між країнами. Для оцінки та розуміння цього явища економісти розробили кілька теоретичних підходів, кожен з яких пропонує власну перспективу на механізми та наслідки міжнародної економічної інтеграції.

Одним із фундаментальних підходів до аналізу міжнародної економічної взаємодії є теорія порівняльних переваг, запропонована Д. Рікардо. Вона стверджує, що країни повинні спеціалізуватися на виробництві тих товарів, у виробництві яких вони мають відносні переваги, навіть якщо одна з країн має абсолютну перевагу у виробництві всіх товарів. Це дозволяє підвищити загальну ефективність і добробут обох країн.

Подальший розвиток цієї концепції представлений у моделі Хекшера-Оліна, яка пояснює структуру міжнародної торгівлі різницею в забезпеченості країн факторами виробництва - працею та капіталом. Згідно з цією моделлю, країни експортують товари, для виробництва яких інтенсивно використовуються відносно надлишкові та дешевші фактори виробництва, і імпортують товари, виробництво яких вимагає дефіцитних факторів [27, с. 76].

Неокласичні теорії підкреслюють роль ринкових механізмів у забезпеченні ефективного розподілу ресурсів між країнами. Вони акцентують увагу на важливості лібералізації торгівлі та зниженні торговельних бар'єрів для досягнення оптимального економічного зростання. З іншого боку, кейнсіанські підходи наголошують на необхідності державного втручання для стабілізації економіки та корекції можливих негативних наслідків відкритої торгівлі, таких як безробіття або нерівність.

Сучасні дослідження міжнародної економічної інтеграції все частіше звертаються до інституційного та мережевого підходів. Інституційний підхід розглядає процес інтеграції як поступову передачу законодавчих та адміністративних повноважень від національних держав до наднаціональних органів, що сприяє гармонізації економічної політики та регулювання. Мережевий підхід фокусується на взаємодії між різними акторами - державами, корпораціями, неурядовими організаціями - та аналізує, як ці взаємозв'язки впливають на економічні процеси та результати [28, с. 105].

У межах системного підходу до інтеграційної взаємодії держав виділяють реальну, функціональну та інституціональну інтеграцію, які відбуваються паралельно та взаємопов'язано. Реальна інтеграція втілюється через інтенсивність формування та поглиблення економічних зв'язків національних економічних систем на різних рівнях, а також через розширення політичних та суспільних контактів. Функціональна інтеграція передбачає формування механізмів взаємодії в економічній, політичній, інституційно-правовій, соціальній та інших сферах. Інституціональна інтеграція - це процес встановлення та розширення інституціональних та адміністративних зв'язків,

правового оформлення поглиблення взаємодії держав, тобто створення інституціонального середовища для співпраці.

Таким чином, системний підхід до інтеграційної взаємодії держав дозволяє комплексно аналізувати процеси економічного, політичного та інституційного зближення. Реальна, функціональна та інституціональна інтеграція взаємодіють, утворюючи багатовимірну структуру міжнародних зв'язків, що забезпечує сталий розвиток інтеграційних процесів. Для оцінки рівня та динаміки міжнародної економічної взаємодії використовуються відповідні показники, які наведені в таблиці 1.4.

Таблиця 1.4

Показники оцінки міжнародної економічної взаємодії

Категорія показника	Показник

Продовження таблиці 1.4

Торговельні показники	Експорт товарів і послуг
	Імпорт товарів і послуг
	Торговельний баланс
Фінансові показники	Прямі іноземні інвестиції (ПІІ)
	Портфельні інвестиції
	Чистий відтік капіталу
Інвестиційні показники	Обсяг прямих іноземних інвестицій
	Обсяг внутрішніх інвестицій
	Кількість міжнародних угод
Соціально-економічні показники	ВВП на душу населення
	Рівень зайнятості
	Індекс людського розвитку (ІЛР)

Джерело: [23]

Оцінка міжнародної економічної взаємодії є важливим елементом аналізу

економічного розвитку країни, її інтеграції у світову економіку та рівня конкурентоспроможності. Комплекс показників, що використовується для оцінювання, дає змогу розглядати міжнародні економічні зв'язки з різних перспектив: торговельної, фінансової, інвестиційної та соціально-економічної.

Торговельні показники (експорт та імпорт товарів і послуг, торговельний баланс) відображають обсяг та динаміку міжнародної торгівлі країни. Високий рівень експорту свідчить про конкурентоспроможність національних товарів і послуг на світовому ринку, тоді як значне перевищення імпорту над експортом може вказувати на залежність країни від зовнішніх постачальників. Торговельний баланс є ключовим індикатором економічної стійкості, оскільки його дефіцит може призводити до збільшення зовнішньої заборгованості та макроекономічних дисбалансів [23, с. 41]

Фінансові показники, зокрема прямі іноземні інвестиції (ПІІ), портфельні інвестиції та чистий відтік капіталу, дають змогу оцінити рівень довіри міжнародних інвесторів до економіки країни. Збільшення обсягу ПІІ вказує на привабливість бізнес-середовища та сприяє технологічному розвитку, створенню робочих місць та економічному зростанню. Водночас значний чистий відтік капіталу може сигналізувати про нестабільність економіки, проблеми в інвестиційному кліматі або ризики фінансової системи.

Інвестиційні показники (обсяг прямих іноземних інвестицій, обсяг внутрішніх інвестицій, кількість міжнародних угод) є визначальними для оцінки рівня інтеграції країни у світовий економічний простір. Високий рівень внутрішніх інвестицій свідчить про ефективне використання внутрішніх ресурсів та перспективи економічного зростання, тоді як міжнародні угоди сприяють розширенню економічної співпраці, доступу до нових ринків та залученню передових технологій [27, с. 187].

Соціально-економічні показники, такі як ВВП на душу населення, рівень зайнятості та Індекс людського розвитку (ІЛР), дають змогу оцінити вплив міжнародної економічної взаємодії на добробут населення. Високий рівень ВВП на душу населення свідчить про достатній рівень економічного розвитку, тоді як

низький рівень зайнятості може вказувати на структурні проблеми у ринку праці. Індекс людського розвитку, який включає показники рівня освіти, доходів та тривалості життя, є інтегрованим критерієм соціально-економічного прогресу та важливим індикатором якості життя населення.

Отже, комплексний аналіз цих показників дозволяє не лише визначити поточний рівень міжнародної економічної взаємодії країни, а й виявити її сильні та слабкі сторони. Він сприяє формуванню ефективної зовнішньоекономічної політики, покращенню інвестиційного клімату та забезпеченню сталого економічного розвитку. У сучасних умовах глобалізації та посилення міжнародної конкуренції країнам необхідно постійно адаптувати свою економічну стратегію, орієнтуючись на дані показники, щоб забезпечити економічну стабільність, підвищення добробуту громадян та конкурентоспроможність на світовій арені.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ АЗІЇ

2.1. Стан і тенденції зовнішньоекономічних відносин між Україною та країнами Центральної Азії

Зовнішня торгівля України з країнами Центральної Азії є важливим елементом її економічних відносин на міжнародній арені. Центральнопівденноазійський регіон, до якого входять Казахстан, Узбекистан, Киргизстан, Таджикистан та Туркменістан, поступово набуває стратегічного значення для України, зокрема у контексті диверсифікації зовнішньоекономічних зв'язків та пошуку нових ринків збуту.

На сьогодні основними торговельними партнерами України в Центральній Азії є Казахстан та Узбекистан. Детальні дані щодо обсягів та структури зовнішньої торгівлі товарами та послугами між Україною та Республікою Узбекистан представлено на рисунку 2.1.

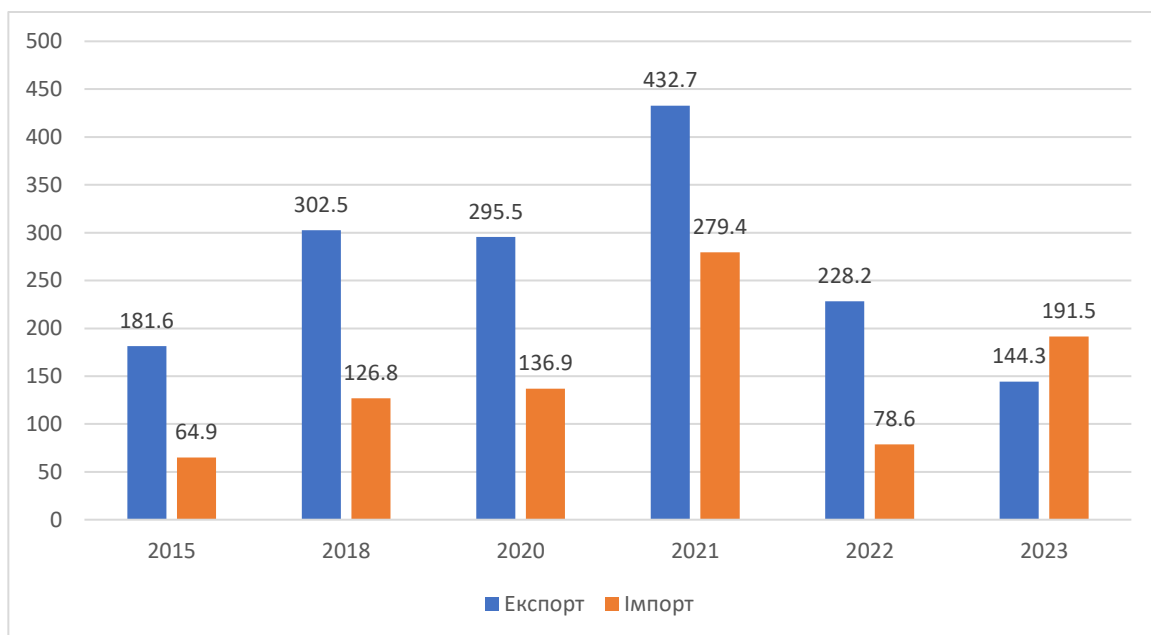

Рис. 2.1 Динаміка зовнішньої торгівлі товарами та послугами України з Республікою Узбекистан, млн.дол. США

Джерело: [34]

Торговельно-економічні відносини між Україною та Узбекистаном

розвиваються на основі преференційного режиму, що усуває бар'єри у торгівлі. Діючі угоди сприяють двостороннім операціям, а експорт та імпорт не стикаються з фітосанітарними чи ветеринарними перешкодами.

Головний виклик - логістика. Через війну традиційні маршрути через росію стали неможливими, що підвищило вартість перевезень з 6 до 23 тисяч доларів США. Це знижує прибутковість експорту.

У 2023 році Україна мала негативне сальдо у торгівлі з Узбекистаном (-47,2 млн доларів США), однак за вісім місяців 2024 року досягла позитивного сальдо у 11,69 млн доларів США. Це свідчить про відновлення експорту та потенціал для подальшого розвитку співпраці.

Таким чином, Україна та Узбекистан демонструють позитивну динаміку торговельно-економічних відносин, поступово долаючи логістичні та економічні виклики. Подібні тенденції простежуються і в співпраці України з іншими країнами Центральної Азії, зокрема з Туркменістаном, який залишається важливим торговельним партнером України у регіоні.

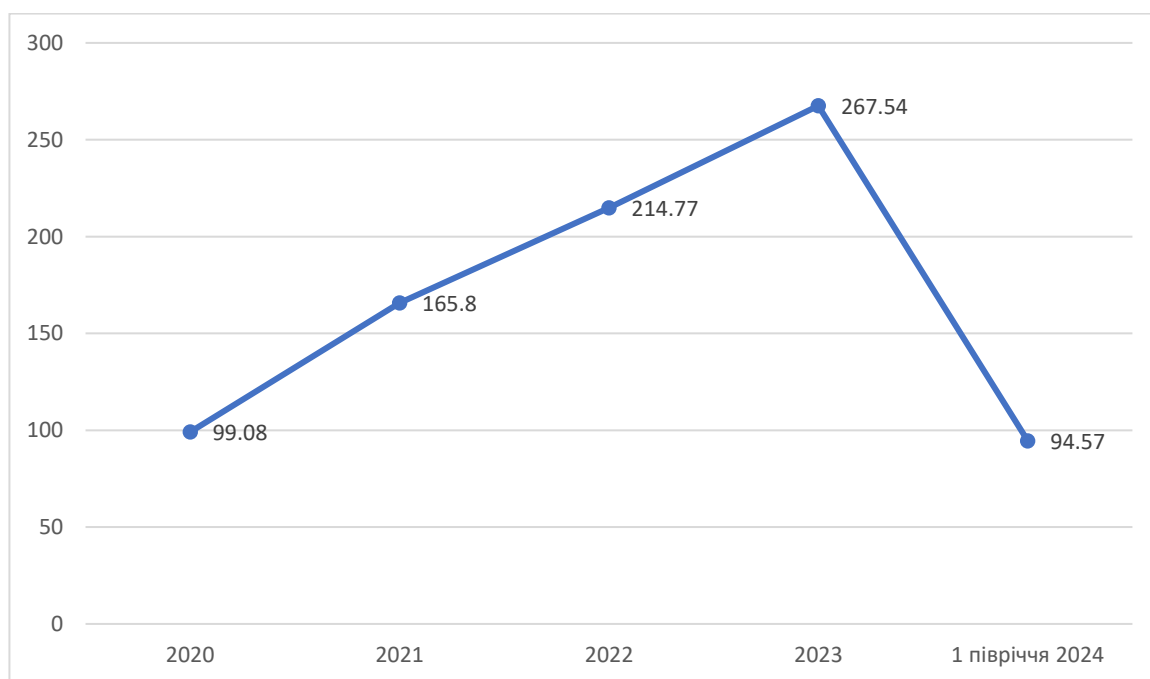

Рис. 2.2 Динаміка двосторонньої торгівлі товарами і послугами України та Туркменістану, млн.дол.США

Джерело: [32]

Останні роки засвідчили поступове відновлення та активізацію

торговельно-економічних відносин між Україною та Туркменістаном. Незважаючи на складну міжнародну ситуацію та вплив пандемії COVID-19, у 2022-2024 роках відбулося значне пожвавлення економічної взаємодії між країнами. Показовим є те, що за підсумками першого півріччя 2024 року загальний обсяг торгівлі товарами склав 94,57 млн доларів США. При цьому експорт з України зріс на 158%, тоді як імпорту скоротився на 59%, що зумовило від'ємне сальдо у розмірі 25,44 млн доларів США.

Варто відзначити, що основну частину українського експорту становить трубна продукція, яка залишається стратегічно важливою для торговельних відносин між двома країнами. Зростання експорту на тлі загального зниження імпорту свідчить про структурні зміни у товарообігу та потенціал подальшої диверсифікації українського експорту.

Попри виклики, спричинені повномасштабною агресією РФ проти України, збереження позитивної динаміки у двосторонній торгівлі створює підґрунтя для розширення співпраці у перспективних сферах: енергетиці, будівництві, аграрному секторі, транспорті, хімічній галузі, а також у культурно-гуманітарному напрямі. Важливим кроком на цьому шляху може стати проведення п'ятого засідання Спільної міждержавної комісії, яке нині перебуває на розгляді сторін.

Аналізуючи торговельно-економічні відносини України із країнами Центральної Азії, важливо звернути увагу й на співпрацю з іншими державами цього регіону, зокрема з Киргизькою Республікою. Попри відносно менші обсяги двосторонньої торгівлі у порівнянні з Туркменістаном, торговельно-економічна взаємодія між Україною та Киргизстаном також демонструє певні тенденції розвитку, що відображено на Рис. 2.3.

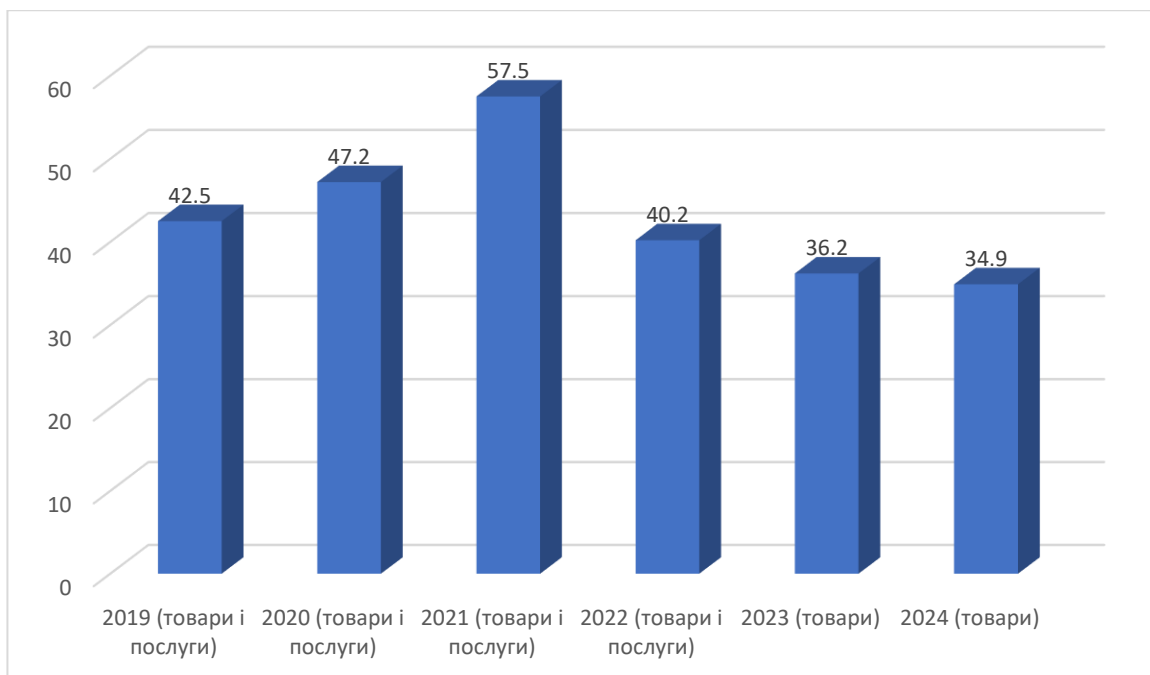

Рис. 2.3 Динаміка двосторонньої торгівлі між Україною та Киргизькою Республікою, млн.дол.США

Джерело: [33]

Аналіз динаміки двосторонньої торгівлі між Україною та Киргизькою Республікою у 2019-2024 роках свідчить про значні коливання у торговельних відносинах. Після стабільного зростання обсягів торгівлі у 2019-2021 роках, коли показник досяг максимуму у 57,5 млн дол. США у 2021 році, відбулося суттєве зниження у 2022 році до 40,2 млн дол. США. У 2023-2024 роках спостерігається подальше скорочення обсягів торгівлі, зокрема до 34,9 млн дол. США у 2024 році. Це може свідчити про вплив зовнішньополітичних та економічних факторів, зокрема пов'язаних із безпековою ситуацією в регіоні та глобальними економічними викликами. Загалом, тенденція свідчить про зменшення обсягів торгівлі після пікового 2021 року, що вимагає перегляду та активізації торговельної політики між країнами.

З огляду на зміну загальних обсягів торгівлі доцільно детальніше проаналізувати товарну структуру експорту основних товарів з України до Республіки Казахстан, що дозволить виявити ключові товарні групи та їхню динаміку у зазначений період.

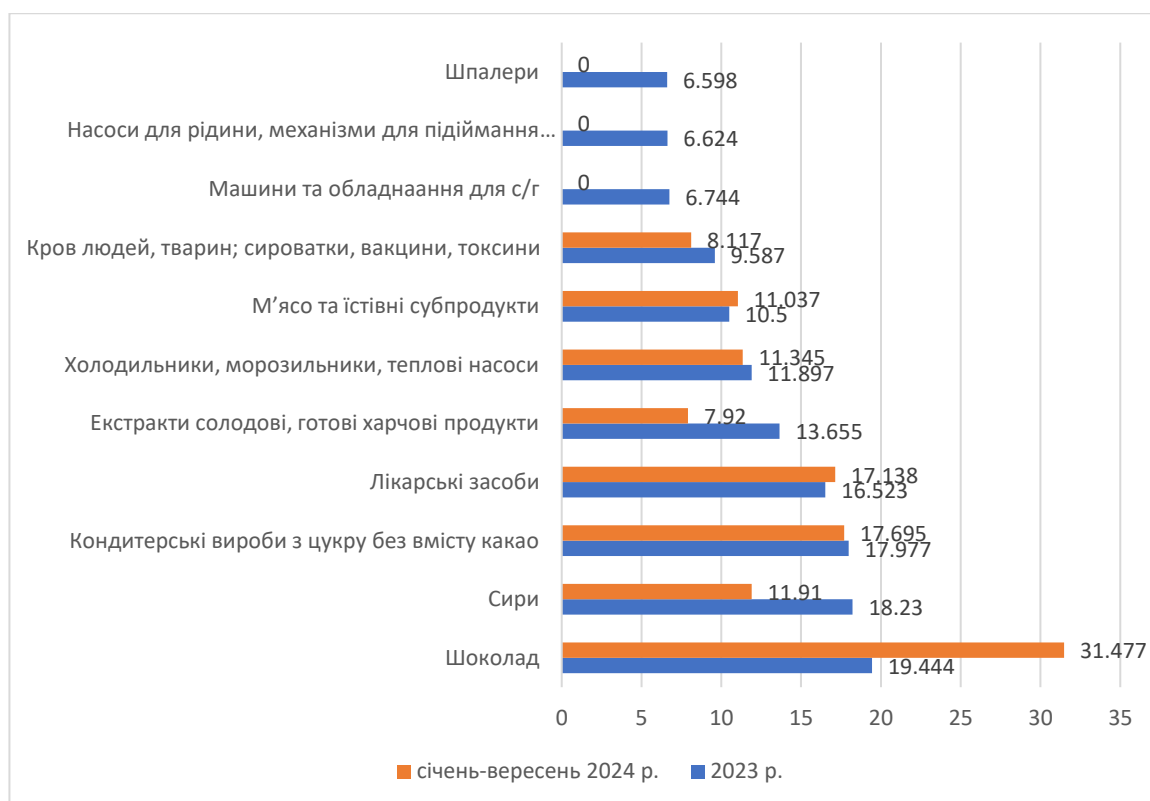

Рис. 2.4 Товарна структура експорту основних товарів з України до Республіки Казахстан, млн.дол.США

Джерело: [29]

Аналіз товарної структури експорту з України до Республіки Казахстан за січень-вересень 2024 року свідчить про суттєві зміни у порівнянні з аналогічним періодом 2023 року. Найбільше зростання спостерігається у категорії «Шоколад», обсяги експорту якого збільшилися з 19,444 млн дол. США у 2023 році до 31,477 млн дол. США у 2024 році, що свідчить про значний попит на цю продукцію на казахстанському ринку.

Також позитивну динаміку демонструють такі групи товарів, як «М'ясо та їстівні субпродукти» (зростання з 10,5 млн дол. США до 11,037 млн дол. США) та «Лікарські засоби» (з 16,523 млн дол. США до 17,138 млн дол. США). Однак у деяких товарних позиціях зафіксовано скорочення обсягів експорту, зокрема у категорії «Екстракти солодові, готові харчові продукти», де обсяги впали з 13,655 млн дол. США у 2023 році до 7,92 млн дол. США у 2024 році.

Окрему увагу привертає відсутність експорту у 2024 році таких товарів, як «Шпалери», «Насоси для рідин» та «Машини та обладнання для сільського

господарства», які у 2023 році мали помітну частку у структурі експорту.

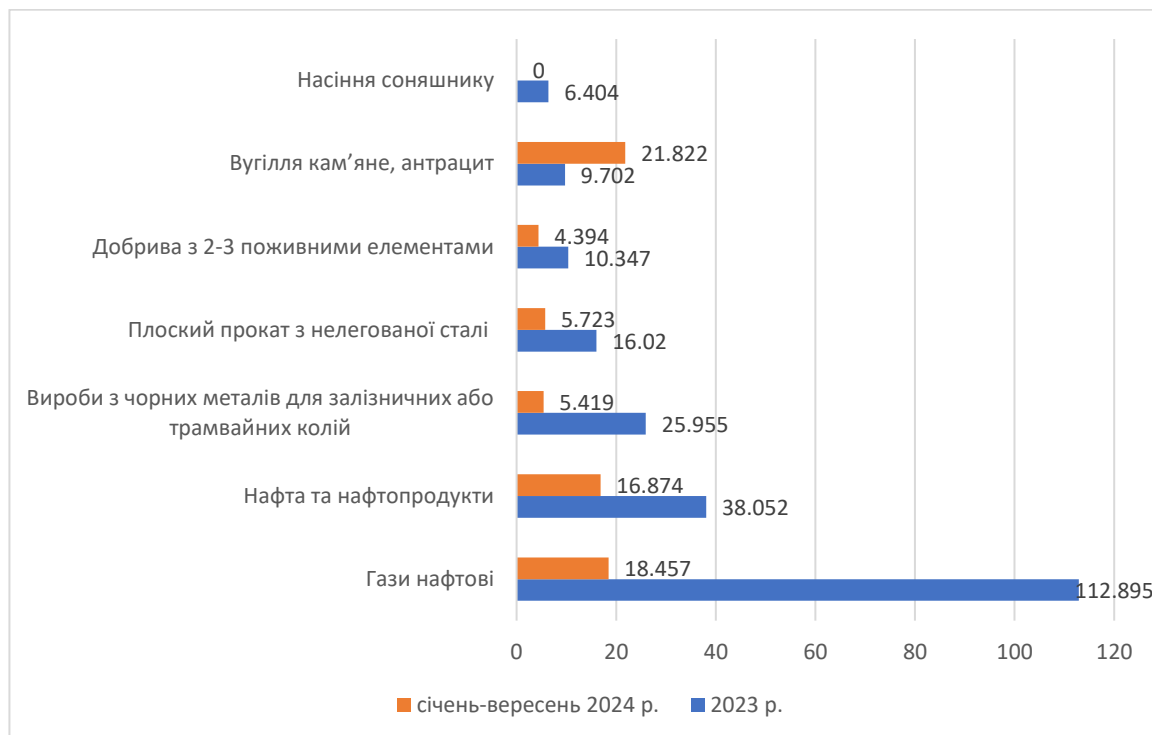

Рис. 2.5 Товарна структура імпорту основних товарів до України з Республіки Казахстан, млн.дол.США

Джерело: [29]

Товарна структура імпорту основних товарів до України з Республіки Казахстан свідчить про значне скорочення обсягів постачання у 2024 році порівняно з 2023 роком за більшістю позицій. Найбільше скорочення спостерігається у групі «Гази нафтові» - з 112,895 млн дол. США у 2023 році до 18,457 млн дол. США у січні-вересні 2024 року. Також суттєво зменшився імпорт нафти та нафтопродуктів (вдвічі), виробів з чорних металів для залізничних або трамвайних колій, плоского прокату з нелегированої сталі та добрив з 2-3 поживними елементами.

Особливо показовим є повна відсутність імпорту насіння соняшнику у 2024 році, тоді як у 2023 році його було імпортовано на суму 6,404 млн дол. США.

Водночас, імпорт кам'яного вугілля та антрациту у 2024 році, хоча й зменшився, залишається важливою статтею - 9,702 млн дол. США проти 21,822 млн дол. США у 2023 році.

Загалом спостерігається негативна динаміка товарного імпорту з

Казахстану, що може свідчити про зміни у структурі зовнішньої торгівлі України або вплив зовнішньоекономічних чинників, таких як санкції, геополітична ситуація та переорієнтація України на інших постачальників.

Співпраця між Україною та Республікою Таджикистан у торговельно-економічній сфері зазнала суттєвих змін після початку повномасштабної російської агресії проти України. Війна призвела до розриву звичних логістичних маршрутів, що ускладнило транспортування товарів та комунікацію між бізнесами обох країн. У результаті торговельно-економічні зв'язки фактично були призупинені, а обсяги товарообігу значно зменшилися.

За даними Митного комітету України, загальний обсяг двостороннього товарообігу між Україною та Таджикистаном у 2022 році склав лише 11,26 млн доларів США. При цьому експорт українських товарів до Таджикистану становив 10,91 млн доларів США, а імпорту з Таджикистану - лише 0,25 млн доларів США. Це свідчить про значне позитивне сальдо на користь України, яке становить 10,66 млн доларів США. Такий показник вказує на те, що Таджикистан залишається важливим споживачем української продукції, навіть попри складні геополітичні умови [31].

Основу українського експорту до Таджикистану складають харчові продукти, зокрема цукерки та інші кондитерські вироби, а також електричні машини та електрообладнання. Однак поставки кондитерської продукції суттєво ускладнені через штучні нетарифні обмеження, накладені таджицькою стороною. Зі свого боку, Україна імпортує з Таджикистану переважно сухофрукти, горіхи та овочі.

З метою подолання цих перешкод і відновлення ефективної співпраці, у жовтні 2022 року відбулося Шосте засідання Спільної міжурядової українсько-таджицької комісії з питань економічного співробітництва. Відповідно до затвердженого Плану заходів, українське МЗС та Мінекономіки регулярно інформують про виконання домовленостей, досягнутих під час цієї зустрічі. Одним із ключових завдань для обох сторін залишається врегулювання питання щодо зняття нетарифних обмежень на українську кондитерську продукцію.

Міністерство економіки України та Міністерство економічного розвитку Таджикистану вже працюють над пошуком компромісних рішень у цій сфері.

Незважаючи на численні труднощі, співпраця між Україною та Таджикистаном має значний потенціал для відновлення та подальшого розвитку. Важливо, щоб обидві сторони зберігали відкритість до діалогу, сприяли усуненню штучних бар'єрів та шукали нові можливості для спільних економічних ініціатив. В умовах глобальної нестабільності такі кроки не лише зміцнюють економічні зв'язки, а й сприяють формуванню нової моделі міжнародної співпраці, заснованої на взаємній вигоді та партнерстві.

Відповідно, можна відзначити зовнішньоторгівельні відносини України з Центральною Азією характеризуються як позитивною динамікою співпраці, так і певними викликами, серед яких логістичні обмеження та нестабільність на регіональних ринках. Водночас, поглиблення економічних відносин між сторонами вимагає не лише збільшення обсягів торгівлі, але й підтримання інвестиційного співробітництва, що є одним з ключових факторів для довгострокового партнерства.

Інвестиційна співпраця між Україною та країнами Центральної Азії має значний потенціал, враховуючи стратегічне розташування обох сторін, їхні економічні ресурси та спільні інтереси в різних галузях. Однак, реальний стан цієї співпраці залишається недостатньо розвиненим через низку факторів, які потребують детального аналізу.

Після розпаду Радянського Союзу Україна та країни Центральної Азії (Казахстан, Узбекистан, Туркменістан, Киргизстан, Таджикистан) стали незалежними державами, що відкривало можливості для встановлення нових економічних зв'язків. Однак, протягом тривалого часу ці можливості не були повністю реалізовані. Росія, зберігаючи свій вплив у регіоні через різні інтеграційні об'єднання, такі як Євразійський економічний союз (ЄАЕС), обмежувала розвиток прямих відносин між Україною та центральноазійськими країнами [8, с. 168].

Після Революції Гідності у 2014 році та початку російської агресії Україна

переорієнтувала свою зовнішню політику на європейську інтеграцію, що призвело до певного зниження активності на східному напрямку. Водночас, країни Центральної Азії, остерігаючись експорту «кольорових революцій» та перебуваючи під значним впливом росії та Китаю, також не виявляли суттєвого інтересу до поглиблення відносин з Україною. Це, зокрема, позначилося і на інвестиційній співпраці, яка залишається обмеженою. Для кращого розуміння тенденцій, розглянемо динаміку прямих інвестицій в Україну з боку країн Центральної Азії у період після 2014 року (Таблиця 2.1).

Таблиця 2.1

**Динаміка прямих інвестицій в Україну країнами Центральної Азії,
млн.дол.США**

Країна	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2023р.
Казахстан	-13,9	-6,1	1,8	-5,0	1,0
Узбекистан	-	-	-	-1,0	-0,2
Туркменістан	0,1	-	-	0,1	-
Таджикистан	-	-	-	-	0,1

Джерело: [20]

З огляду на динаміку прямих іноземних інвестицій з країн Центральної Азії в Україну у 2019-2023 роках, можна зробити кілька важливих висновків. По-перше, обсяги інвестицій залишаються незначними, а в окремі періоди навіть мали від'ємне значення, що свідчить про виведення капіталу або втрати інвестованих коштів. Особливо помітною є нестабільна інвестиційна активність з боку Казахстану, де спостерігалася тенденція до скорочення інвестицій у 2019-2020 роках, часткове відновлення у 2021 році та знову відтік капіталу у 2022 році, після чого у 2023 році зафіксовано невеликий приплив інвестицій (1 млн дол. США).

Інші країни регіону, такі як Узбекистан та Туркменістан, мали мінімальну або взагалі відсутню інвестиційну активність в Україні протягом цього періоду. Узбецькі інвестори лише у 2022-2023 роках зафіксували символічні інвестиції з від'ємним значенням (-1,0 млн дол. США у 2022 році та -0,2 млн дол. США у 2023 році), що свідчить про виведення коштів з країни. Туркменістан та

Таджикистан мали спорадичну та незначну інвестиційну взаємодію з Україною.

Варто відзначити, що повномасштабна війна в Україні, яка почалася у лютому 2022 року, суттєво ускладнила інвестиційний клімат країни. Зростання ризиків, невизначеність щодо безпеки та майбутнього економіки стримують нові інвестиції, а також спонукають іноземних інвесторів до згортання або перегляду своїх проєктів. Для країн Центральної Азії, які традиційно не були ключовими інвесторами в Україну, ці фактори стали додатковими причинами для обмеження або повного припинення інвестиційних потоків.

Загалом, динаміка інвестицій з Центральної Азії в Україну у 2019-2023 роках демонструє відсутність сталого інтересу та залежність від зовнішніх політичних та економічних факторів, насамперед війни, яка суттєво вплинула на інвестиційну привабливість України. Для покращення ситуації у майбутньому необхідно зосередитися на створенні сприятливих умов для інвесторів, розширенні двосторонніх економічних зв'язків та поступовому відновленні економіки після завершення війни.

Водночас варто розглянути і зворотний напрямок інвестицій - вкладення українського капіталу в економіку країн Центральної Азії. Аналіз цієї динаміки дозволяє оцінити масштаби економічної співпраці та зацікавленість українських підприємств у розвитку бізнесу на цьому ринку. Відповідні дані наведено у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

**Динаміка прямих інвестицій з України в країни Центральної Азії,
млн.дол.США**

Країна	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2023р.
Казахстан	0,9	1,1	0,8	0,0	0,2
Узбекистан	0,9	1,1	3,5	3,0	3,4

Джерело: [20]

Аналіз динаміки прямих інвестицій з України в країни Центральної Азії у 2019-2023 роках свідчить про нестабільність та суттєві коливання обсягів вкладень. Інвестиції до Казахстану мали незначні обсяги й у 2022 році знизилися до нуля, що можна пояснити повномасштабною війною в Україні та пов'язаними

з нею економічними труднощами, релокацією капіталу та переорієнтацією бізнесу на внутрішні виклики. У 2023 році інвестиції до Казахстану частково відновилися, однак залишилися на мінімальному рівні.

Натомість інвестиції до Узбекистану демонструють відносну стабільність, навіть попри війну. Після різкого зростання у 2021 році, що могло бути пов'язане зі сприятливим інвестиційним кліматом у країні, у 2022 році спостерігалось лише незначне зниження. У 2023 році обсяги інвестицій знову зросли, що свідчить про збереження інтересу українських інвесторів до цього напрямку, незважаючи на воєнні обставини.

Загалом, війна, яка триває з 2022 року, суттєво вплинула на інвестиційну активність України за кордоном, що особливо помітно у випадку Казахстану. Водночас Узбекистан залишається відносно привабливим для українських капіталовкладень, навіть в умовах війни. Це свідчить про вибірковість інвестиційних стратегій українського бізнесу та важливість зовнішніх економічних зв'язків, особливо у регіонах з перспективними ринками та дружнім політичним кліматом [21].

Зазначені тенденції демонструють, що, попри складні умови, український бізнес продовжує шукати можливості для розширення своєї присутності на ринках Центральної Азії. Важливу роль у цьому процесі відіграє галузева структура інвестицій, яка визначає напрямки економічної взаємодії та перспективи подальшого співробітництва. Зокрема, ключові сфери, у яких зосереджуються українські інвестиції, відображено у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Основні галузі інвестиційної співпраці України з країнами Центральної Азії

Країна ЦА	Сектори, куди інвестує Україна	Сектори, куди інвестує країна ЦА в Україну
Казахстан	Промисловість і виробництво (зокрема, збірка транспорту та машинобудування), фармацевтика та медицина, АГРО-сектор і харчова промисловість, ІТ та інновації. Українські компанії активно	Аграрний сектор (вирощування та переробка сільгосппродукції, зокрема через придбання земель та агропідприємств), нерухомість і будівництво, фінансовий сектор (раніше – присутність

	створюють спільні підприємства та технологічні стартапи (в рамках форумів з просування ІТ-проектів та інновацій)	казахстанських банків в Україні). Капітал з Казахстану також заходив у металургію та видобування через окремі проекти.
Узбекистан	Агропромисловість (спільні проекти в рослинництві, тваринництві), фармацевтика (відкриття представництв українських фармкомпаній), машинобудування. Український бізнес представлений ~173 підприємствами в Узбекистані (в т.ч. виробничі та торгівельні СП), фокусуючись на харчовій промисловості та постачанні обладнання.	Наразі значних узбецьких інвестицій в Україні мало. Співпраця обмежується торговими домами та малими підприємствами. Перспективні напрямки, визначені двома країнами – авіабудування, створення тваринницьких комплексів та виробництво шовку в Україні (пілотні проекти в цих сферах поки на стадії підготовки).

Продовження таблиці 2.3

Киргизстан	Торгівля та послуги – основні напрямки, де присутній український капітал (невеликі спільні підприємства у сфері торгівлі продовольством, споживчими товарами). Окремі українські компанії цікавилися гірничодобувною галуззю Киргизстану, але масштабних інвестицій не здійснено.	Прямі інвестиції Киргизстану в Україну практично відсутні. Співробітництво обмежується взаємною торгівлею (обсяг двосторонньої торгівлі товарами у 2018 р. склав лише ~\$32 млн та участю киргизьких підприємців у торговельних місіях.
Туркменістан	Енергетика й інфраструктура – історично головні галузі, де працюють українські інвестори. Українські компанії виконували в Туркменістані понад 80 проектів (будівництво об'єктів нафто-газового сектору, промислових об'єктів, доріг) загальною вартістю понад \$3,5 млрд. Також реалізовано проекти в транспорті (залізничне сполучення, ремонт техніки) та будівництві.	Туркменські інвестиції в Україні практично відсутні – приватний туркменський капітал зазвичай не виходить за межі країни. Взаємодія будується здебільшого через державні контракти (наприклад, постачання туркменського газу – але це торговельна угода, не пряма інвестиція).
Таджикистан	На сьогодні масштабних українських інвестицій немає; присутні лише поодинокі СП у торгівлі. Водночас окреслено потенційні галузі для українського бізнесу – агропромисловість і продовольство, фармацевтика, сільгоспмашинобудування, цифрові технології та транспортна інфраструктура. Ці сектори визначені	Прямих інвестицій з Таджикистану в Україну не зафіксовано. Таджикиський бізнес наразі не представлений у капіталі українських підприємств. У перспективі можливі інвестиції в аграрні проекти (шовківництво, бавовна) та видобуток корисних копалин, але конкретних реалізованих вкладень поки немає.

	як пріоритетні для співпраці обох країн.	

Джерело:

Інвестиційна співпраця України з країнами Центральної Азії має різну динаміку та масштаби, залежно від конкретної країни та рівня розвитку економічних відносин. Найбільш активним партнером у цьому регіоні для України є Казахстан, який залучений до спільних проєктів в агросекторі, металургії, нерухомості та фінансах. Водночас український бізнес активно інвестує у промисловість, машинобудування, фармацевтику, ІТ та харчову промисловість Казахстану.

В Узбекистані українські інвестори зосереджені переважно в агропромисловому комплексі, фармацевтиці та машинобудуванні, створюючи спільні підприємства. Натомість узбецькі інвестиції в Україну поки незначні, але обидві сторони визначили перспективні напрями - авіабудування, тваринництво та шовківництво.

Інвестиційна взаємодія з Киргизстаном та Таджикистаном поки що перебуває на початковому рівні, обмежуючись окремими спільними підприємствами у сфері торгівлі та послуг. При цьому визначено потенційні напрями для українських інвесторів - аграрний сектор, фармацевтика, транспортна інфраструктура та цифрові технології. З боку Киргизстану та Таджикистану прямих інвестицій в Україну майже немає.

Особливе місце займає Туркменістан, де українські компанії мають значний досвід у реалізації інфраструктурних та енергетичних проєктів. Однак туркменський капітал в Україні практично відсутній через специфіку економічної моделі цієї країни.

Загалом, Україна має перспективи для розширення інвестиційної співпраці з Центральною Азією, особливо в секторах АПК, енергетики, інфраструктури, машинобудування та цифрових технологій. Водночас успішність такого співробітництва залежатиме від політичної волі, створення сприятливих умов для бізнесу та активізації міжурядових комісій з економічного співробітництва.

2.2. Роль міжурядових угод та двосторонніх ініціатив у зміцненні економічних зв'язків

Історично Україна мала глибокі та різномірні зв'язки з країнами Центральної Азії, серед яких Казахстан завжди посідав особливе місце. Проте упродовж 1990–2010-х років ці відносини поступово втрачали динаміку через інертність зовнішньої політики України у цьому напрямку. Важливим фактором стало також ускладнення логістичних та політичних зв'язків через блокаду росії з 2014 року, а згодом - через повномасштабну агресію РФ, яка розпочалася у лютому 2022 року. Водночас Україна залишається зацікавленою у розвитку відносин із центральноазійським регіоном, зокрема з Казахстаном, і має потенціал для посилення своєї присутності в Центральній Азії.

Казахстан нині розглядається як найбільш перспективний партнер України у регіоні. Від початку великої війни президенти обох країн провели кілька телефонних розмов, під час яких обговорювали політичні ініціативи, безпекові питання та мирні пропозиції. Зокрема, 2 лютого 2024 року Президент України Володимир Зеленський проінформував Президента Казахстану Касим-Жомарта Токаєва про хід роботи над Українською формулою миру та підготовку Глобального саміту миру. Важливою темою стало і питання примусово переміщених українських дітей, яке є ключовим для України у міжнародному порядку денному [10, с. 51].

Позиція Казахстану щодо війни залишається збалансованою. Офіційна Астана декларує підтримку територіальної цілісності та суверенітету України, водночас закликаючи до мирного врегулювання конфлікту. Такий підхід значною мірою обумовлений прагненням Казахстану зберегти рівновіддаленість у відносинах з Україною та росією, а також підтримкою китайської мирної ініціативи.

Однак навіть у таких умовах двосторонні відносини України та Казахстану зазнали певних ускладнень. Яскравим прикладом стала заява тодішнього посла

України в Казахстані Петра Врублевського, зроблена у серпні 2022 року, щодо необхідності знищення якомога більше росіян. Ці слова викликали значний резонанс у казахстанському суспільстві та дипломатичних колах, а МЗС Казахстану офіційно засудило такі висловлювання, назвавши їх недоречними та неприйнятними для дипломатичного представника. На ситуацію відреагувала також Асамблея народу Казахстану, засудивши слова українського посла як прояв «мови ворожнечі та пропаганди етнічної ненависті».

Попри це, Казахстан уникнув прямого тиску з боку росії, яка вимагала негайної висилки українського посла. Казахстанська дипломатія зайняла зважену позицію, наголосивши, що така вимога з боку країни-агресорки не відповідає принципам рівноправного партнерства між країнами. Водночас Україна ухвалила рішення відкликати Врублевського, і 21 жовтня 2022 року він офіційно залишив посаду.

Подальші події свідчать, що Казахстан прагне убезпечити себе від повторення подібних інцидентів. Так, Астана не погодила кандидатуру Сергія Гайдая на посаду нового посла України, наполягаючи на необхідності призначення професійного дипломата з досвідом роботи в Центральній Азії. Це свідчить про обережність Казахстану та бажання уникати конфліктних ситуацій, які можуть стати підставою для посилення тиску з боку росії.

За підсумками 2022 року обсяг двосторонньої торгівлі знизився на 38% у порівнянні з попереднім роком, склавши близько 839,83 млн доларів США. Український експорт до Казахстану скоротився на 34,3%, досягнувши 320 млн доларів США, а імпорт із Казахстану впав на 40,5% - до 519,03 млн доларів США.

Ці цифри відображають не лише економічні виклики, пов'язані з війною та руйнуванням традиційних логістичних маршрутів, але й загальну зміну пріоритетів у зовнішньоекономічній політиці обох країн. Казахстан традиційно постачав в Україну газ, нафту та нафтопродукти, а також продукцію чорної металургії, що в сукупності становило понад половину імпорту. Україна, у свою чергу, експортувала до Казахстану готову харчову продукцію, обладнання та продукцію хімічної промисловості [10, с. 53].

Динаміка торговельних відносин у 2023 році продовжила негативний тренд - товарообіг скоротився ще на 34,1%, при цьому імпорт товарів з Казахстану впав на 48,2%, а експорт з України зменшився лише на 9,6%. Цікаво, що така динаміка вирівняла баланс між експортом та імпортом: обидва показники становили близько 265-266 млн доларів США. Водночас структура експорту та імпорту продемонструвала певні трансформації. Експорт з України став більш диверсифікованим, а основними категоріями стали шоколад (7,3%), сири (6,9%), кондитерські вироби з цукру без вмісту какао (6,8%) та дозовані або фасовані лікарські засоби (6,2%). Натомість імпорт продовжував базуватися на енергетичних ресурсах, зокрема природний газ становив 42,5% усього імпорту, нафта та нафтопродукти - 14,3%, а вироби з чорних металів для залізничних та трамвайних колій - 9,8% [20].

Очевидно, що така структура торгівлі відображає як залежність України від казахстанських енергоресурсів, так і потребу Казахстану у якісній українській продукції харчової промисловості та медичних товарах. Водночас зменшення імпорту свідчить про зростаючу роль санкційного контексту та обмеження транзиту через територію росії, що ускладнює торговельну логістику між двома країнами.

Розуміючи необхідність збереження економічних зв'язків навіть в умовах війни, обидві країни почали шукати нові формати економічної взаємодії. Важливим кроком у цьому напрямку став Українсько-казахстанський бізнес-форум «Україна – Казахстан: перспективні сфери взаємодії», який відбувся онлайн 21 лютого 2023 року. Захід об'єднав представників дипломатичних установ, Торгово-промислової палати України та Національної палати підприємців Казахстану «Атамекен». За результатами форуму було створено секторальні робочі групи для підтримання безперервного діалогу між бізнес-спільнотами обох країн. Крім того, учасники визначили конкретні напрями подальшої співпраці, серед яких - розвиток логістичних маршрутів в обхід росії, розширення присутності українських товарів на казахстанському ринку та пошук нових спільних проєктів у сфері аграрного сектору, машинобудування та

фармацевтики.

З огляду на це, попри негативні наслідки війни для торговельних відносин, Україна та Казахстан демонструють готовність до адаптації та пошуку нових можливостей для співпраці. Такий прагматичний підхід може стати основою для створення нової моделі партнерства - більш гнучкої, стійкої до зовнішніх викликів та спрямованої на довгострокову вигоду для обох сторін.

Окремим важливим напрямком економічних відносин України в Центральній Азії залишається розвиток відносин з Узбекистаном - найбільш населеною країною регіону та потужним економічним центром. Після початку повномасштабного вторгнення росії в Україну у лютому 2022 року Узбекистан зайняв нейтральну позицію, закликавши до мирного врегулювання конфлікту. Цю позицію чітко озвучив тодішній міністр закордонних справ Абдулазіз Камілов під час виступу у парламенті 17 березня 2022 року, наголосивши, що Узбекистан не визнає так звані «ДНР» та «ЛНР», а вже наступного дня офіційна позиція була додатково донесена до дипломатичного корпусу країн ЄС, Великої Британії, США та Японії, акредитованих у Ташкенті.

Цей нейтральний підхід, хоча й свідчить про прагнення Ташкента балансувати між Києвом та Москвою, відкриває для України можливості для збереження та поступового відновлення економічної взаємодії. Проте повномасштабна війна та блокада транзитних шляхів через територію росії спричинили різке скорочення товарообігу між країнами. За підсумками 2022 року він зменшився більше ніж удвічі - з понад 737 млн доларів США до 306,8 млн доларів США. Український експорт постраждав особливо сильно, а торговельне сальдо почало стрімко змінюватися не на користь України [10, с. 54].

Дані за 2023 рік свідчать про подальше ускладнення торговельних відносин. Обсяг товарообігу за 10 місяців склав лише 279,9 млн доларів США, при цьому негативне сальдо становило майже 47 млн доларів. Ця тенденція збереглася і за підсумками всього 2023 року - товарообіг скоротився на 3,6% і склав 336 млн доларів США. При цьому експорт з України до Узбекистану знизився на 23,5%, тоді як імпорт узбецьких товарів зріс майже на 20%, що

остаточно перетворило позитивне сальдо для України на негативне.

Структура двосторонньої торгівлі також зазнала певних змін. Україна постачає до Узбекистану переважно готові харчові продукти та фармацевтичну продукцію. Лідером українського експорту є лікарські засоби (33,2% усього експорту), а також кондитерські вироби з цукру (5,7%), шоколад (4,7%) та вироби з вати (4,3%). Узбекистан, своєю чергою, постачає до України здебільшого сировину та промислові товари, зокрема мідний дріт (17,4% імпорту), азотні добрива (13,4%), полімери етилену (12,9%) та калійні добрива (12,9%) [9].

З одного боку, така структура торгівлі відображає традиційні сильні сторони економік обох країн - Україна виступає постачальником якісної продукції харчової та фармацевтичної промисловості, а Узбекистан експортує сировину та продукцію аграрного сектору. З іншого боку, зміна балансу торгівлі свідчить про слабкість українських позицій в умовах блокади основних транспортних маршрутів та переорієнтації частини узбецького імпорту на альтернативні ринки, включно з Китаєм та Туреччиною.

Попри це, Узбекистан залишається важливим партнером для України. Його економіка продовжує демонструвати стійке зростання, а внутрішній ринок із понад 35 мільйонами споживачів створює значний попит на якісну продукцію. Україна, своєю чергою, має значний досвід співпраці з узбецькими підприємствами, зокрема в аграрному секторі, легкій промисловості та фармацевтиці. Цей потенціал може бути реалізований через активізацію економічної дипломатії та створення нових торговельних маршрутів, які б мінімізували залежність від російської логістики.

Окрім Казахстану та Узбекистану, важливими партнерами України у Центральній Азії залишаються Туркменістан, Киргизстан та Таджикистан. Водночас кожна з цих країн має свої особливості зовнішньополітичної поведінки та рівень залучення до українського питання.

Туркменістан традиційно демонструє політику нейтралітету, яку зберігає і в контексті повномасштабного вторгнення росії в Україну. Туркменська делегація ігнорувала голосування щодо антиросійських резолюцій в ООН, уникаючи

чітких публічних заяв. Навіть символічна відправка гуманітарної допомоги Україні у квітні 2022 року не супроводжувалася жодними гучними політичними заявами.

Більше того, епізод із демаршем туркменського посла під час виступу міністра закордонних справ України на засіданні ОБСЄ у грудні 2022 року продемонстрував, що офіційний Ашгабат готовий на публічне дистанціювання від України, якщо того вимагає ситуація. Причина такої обережності - тісна енергетична співпраця з країною-агресором, зокрема у сфері експорту газу та реекспорту товарів, а також загалом закритий політичний режим у самій країні.

Водночас торговельно-економічні зв'язки України та Туркменістану демонструють позитивну динаміку. Попри війну, у 2022 році товарообіг зріс на 28%, а у 2023 році - ще на 25%, досягнувши 267,5 млн доларів США. Основу українського експорту становлять труби та профілі з чорних металів, м'ясо птиці, солодові екстракти та фармацевтична продукція. Натомість імпорт з Туркменістану майже повністю складається з добрив та енергоресурсів. Цей прагматичний підхід до торгівлі створює потенціал для подальшої співпраці, зокрема у сфері видобутку корисних копалин та спільних інфраструктурних проєктів [9].

Киргизстан також офіційно підтримує політико-дипломатичне врегулювання війни, однак на практиці став одним із ключових посередників для обходу санкцій проти росії. Це викликало гостру реакцію України, і 20 липня 2023 року посла Киргизстану було викликано до МЗС України для пояснень.

Економічна співпраця між країнами залишається незначною у масштабах регіону - товарообіг у 2022 році склав лише 40,1 млн доларів США, а у 2023 році - 36,2 млн доларів США. Водночас Україна зберігає позитивне сальдо завдяки експорту фармацевтичної продукції, м'яса птиці та промислового обладнання. Імпорт з Киргизстану складається переважно зі шкір та цибулі. Попри невеликі обсяги торгівлі, Киргизстан залишається важливим через свій статус транзитної зони для товарів, які можуть потрапляти до росії в обхід санкцій.

Найменш розвинені відносини Україна має з Таджикистаном. Попри

позитивне торговельне сальдо, товарообіг у 2023 році склав лише 13 млн доларів США. Основу експорту складають кондитерські вироби, фармацевтична продукція та електротехніка. Імпорт обмежується сухофруктами, горіхами та овочами.

Політичні контакти також залишаються мінімальними. Лише у травні 2022 року відбулася зустріч посла Таджикистану з представником МЗС України, а у лютому 2023 року глава таджицької дипломатії висловився на підтримку мирного врегулювання конфлікту. З огляду на геополітичну ізоляцію Таджикистану та його залежність від російської економіки, можливості для активного діалогу наразі обмежені, але після завершення війни Україна матиме шанс розгорнути більш системну політику щодо цього напрямку.

Загалом ситуація в Центральній Азії демонструє, що Україна поки не має єдиної чіткої стратегії щодо цього регіону. Війна та руйнування традиційних логістичних маршрутів обмежили можливості для присутності українського бізнесу. Водночас регіон залишається важливим з точки зору економічного потенціалу, транзитних коридорів та балансування впливу між росією, Китаєм та Заходом.

Україна має унікальний шанс повернутися до Центральної Азії як повноцінний гравець, запропонувавши країнам регіону економічні та технологічні рішення, які сприятимуть їхній незалежності та розвитку. Після перемоги над росією цей процес може стати частиною ширшої політики «дипломатичного контрнаступу», спрямованого на відновлення українського впливу на пострадянському просторі та створення нових альянсів, які базуватимуться на спільних інтересах у безпеці, розвитку торгівлі та технологічних інноваціях.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ТА СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Україна має значний потенціал для розширення торговельно-економічного співробітництва з країнами Центральної Азії, до яких належать Казахстан, Узбекистан, Туркменістан, Киргизстан та Таджикистан. Цей регіон є стратегічно важливим через своє географічне положення, багаті природні ресурси та зростаючі ринки.

На сьогоднішній день економічні зв'язки між Україною та країнами Центральної Азії є відносно обмеженими, але мають тенденцію до зростання. Туркменістан, зокрема, є важливим та перспективним партнером для України, особливо в контексті транзитних можливостей та енергетичного співробітництва. Основними статтями українського експорту до регіону є продукція машинобудування, агропромислового комплексу та хімічної промисловості. Імпорт з цих країн включає енергоресурси, бавовну та інші сировинні товари.

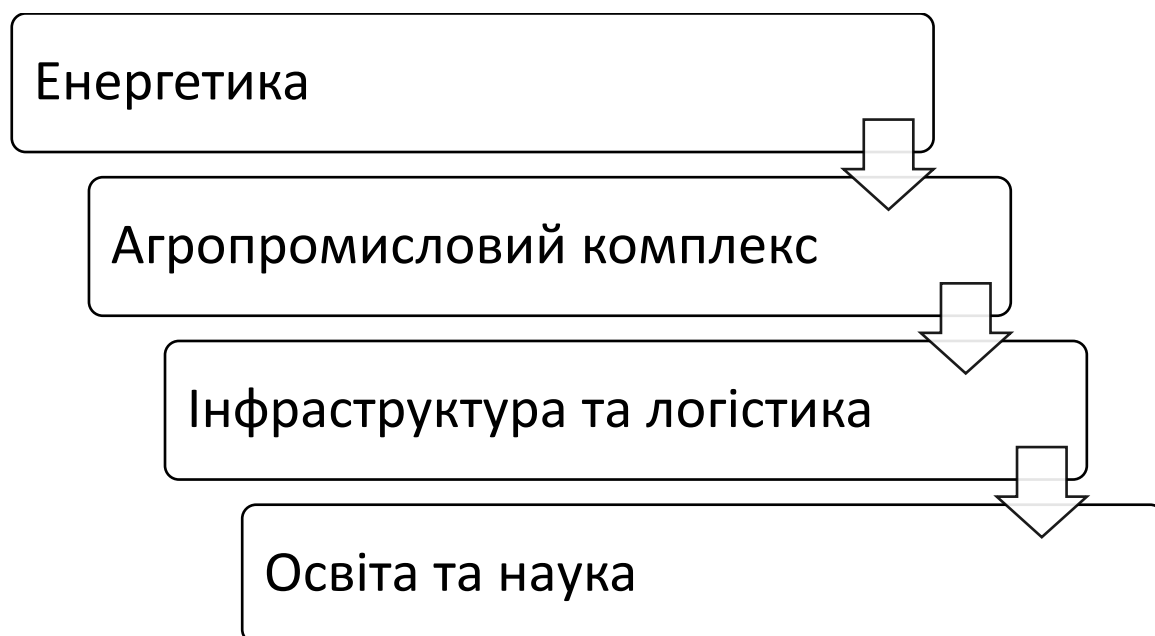

Рис. 3.1 Перспективні напрями співпраці

Джерело: складено автором

Україна та країни Центральної Азії мають значний потенціал для розширення співпраці у різних галузях. Поєднання природних ресурсів,

технологічного досвіду та географічного розташування створює міцну основу для розвитку взаємовигідних відносин. Особливу увагу слід приділити чотирьом ключовим напрямкам партнерства: енергетиці, агропромислового комплексу, інфраструктурі та логістиці, а також освіті та науці.

Центральноазіатські країни, зокрема Казахстан і Туркменістан, відомі своїми значними запасами нафти та газу. Для України це відкриває можливості для диверсифікації джерел енергоносіїв, що є особливо важливим у контексті енергетичної безпеки. Співпраця може включати не лише імпорт енергоресурсів, а й створення спільних проєктів з їх видобутку та транспортування. Використання українського досвіду в сфері транспортування енергоносіїв через Чорне море та участь у будівництві нових енергетичних маршрутів може значно посилити енергетичну незалежність обох сторін [19, с. 24].

Україна, як одна з провідних аграрних країн Європи, може стати надійним партнером для країн Центральної Азії у сфері сільського господарства. Спільні підприємства з виробництва сільськогосподарської техніки, обмін сучасними агротехнологіями, впровадження систем точного землеробства та будівництво сучасних тваринницьких комплексів сприятимуть підвищенню продуктивності аграрного сектору Центральної Азії. Така співпраця забезпечить стабільні поставки продовольства та створить нові можливості для експорту агропродукції до третіх країн.

Розвиток транспортних коридорів між Україною та Центральною Азією має стратегічне значення для обох регіонів. Зокрема, участь у реалізації глобальної ініціативи «Один пояс, один шлях» відкриває перед Україною можливості для залучення нових інвестицій у транспортну інфраструктуру. Створення ефективних логістичних маршрутів сприятиме збільшенню обсягів товарообігу та забезпечить швидку доставку товарів до ринків Європи та Азії.

Культурна та наукова співпраця – ще один важливий аспект українсько-центральноазіатських відносин. Обмін студентами, спільні освітні програми, наукові дослідження та конференції сприятимуть кращому взаєморозумінню між народами, створенню міцних особистих і професійних зв'язків та формуванню

позитивного іміджу України в регіоні. Важливо також розвивати спільні науково-дослідні проекти у сферах енергетики, екології та новітніх технологій [26, с. 58].

Україна та країни Центральної Азії мають значний потенціал для поглиблення економічного, технологічного та культурного партнерства. Розвиток співпраці у таких стратегічних галузях, як енергетика, сільське господарство, логістика та освіта, сприятиме економічному зростанню обох регіонів та зміцненню міжнародних позицій кожної зі сторін. У сучасному глобалізованому світі лише взаємодія та спільні зусилля відкривають шлях до стабільного майбутнього. Тому, для досягнення більшої ефективності та результативності цієї співпраці доцільно зосередити увагу на визначених пріоритетних напрямках, які відображено у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Пріоритетні напрями співпраці України з країнами Центральної Азії

Напрямок співпраці	Опис
Торговельно-економічна співпраця	Розвиток експорту української продукції (аграрної, промислової, технологічної) та імпорту ресурсів
Інвестиції та інновації	Спільні інвестиційні проекти в енергетиці, інфраструктурі, ІТ та аграрному секторі
Освітня та наукова співпраця	Обмін студентами, спільні наукові дослідження, створення спільних освітніх програм
Транзитні та логістичні зв'язки	Розвиток транспортних коридорів, створення логістичних хабів
Культурна дипломатія	Проведення культурних заходів, днів культури, фестивалів

Джерело: складено автором

Пріоритетними сферами взаємодії є торговельно-економічне співробітництво, що сприяє диверсифікації українського експорту та залученню необхідних ресурсів. Інвестиційна та інноваційна співпраця дозволяє реалізовувати спільні проекти у ключових секторах економіки, таких як енергетика, інфраструктура та агропромисловість, що підвищує конкурентоспроможність обох сторін. Важливою складовою є освітньо-наукове партнерство, яке сприяє зміцненню людського капіталу та розвитку інновацій. Розвиток транзитних та логістичних зв'язків створює додаткові можливості для участі України та країн Центральної Азії у глобальних ланцюгах постачання. А культурна дипломатія, у свою чергу, зміцнює довіру та взаєморозуміння між

народами, що є фундаментом довгострокового співробітництва [10].

Таким чином, комплексний підхід до розвитку відносин з країнами Центральної Азії сприятиме посиленню позицій України у цьому регіоні та розширенню її міжнародних можливостей. Важливим кроком у цьому контексті є розробка та впровадження конкретних заходів, які дозволять підвищити ефективність міжнародної співпраці та забезпечити її довгостроковий характер. На Рис. 3.2 подано рекомендовані заходи, спрямовані на активізацію партнерських відносин України з країнами Центральної Азії.

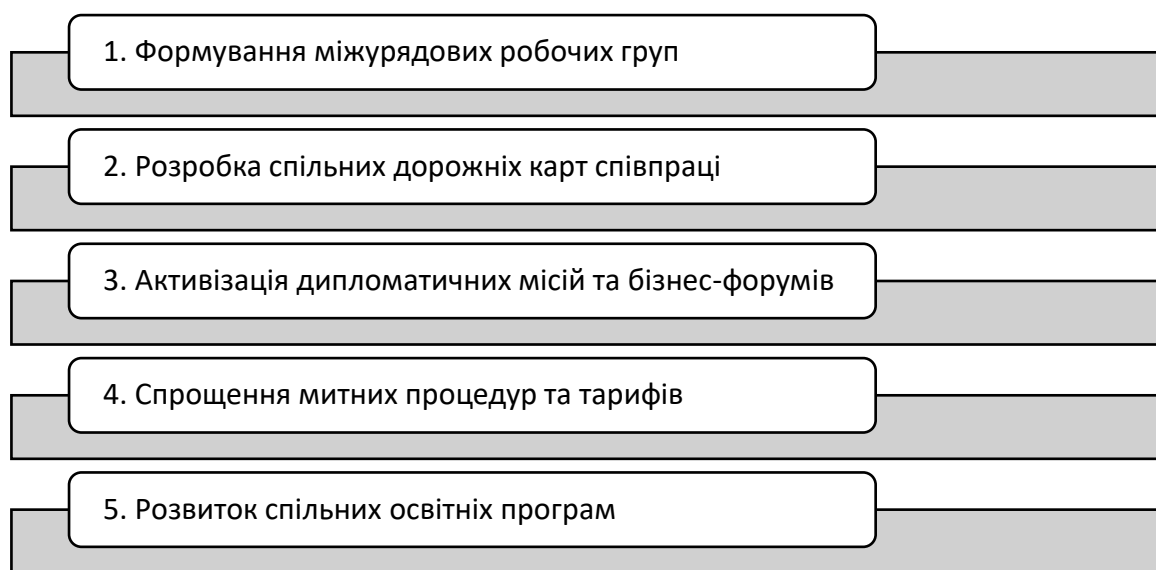

Рис. 3.2 Рекомендовані заходи для підвищення ефективності міжнародної співпраці

Джерело: складено автором

На основі аналізу представлених рекомендацій можна зробити висновок, що для підвищення ефективності міжнародної співпраці необхідно реалізовувати комплексні заходи, які охоплюють організаційні, дипломатичні, економічні та освітні аспекти. Формування міжурядових робочих груп та розробка спільних дорожніх карт співпраці сприятимуть стратегічному плануванню та координації дій між країнами.

Активізація дипломатичних місій і бізнес-форумів дозволить розширити можливості для економічного партнерства. Спрощення митних процедур і тарифів сприятиме зростанню торговельного обороту, а розвиток спільних

освітніх програм забезпечить підготовку висококваліфікованих кадрів для подальшої співпраці.

Міжнародна співпраця між Україною та країнами Центральної Азії має значний потенціал для подальшого розвитку, що зумовлено спільними економічними інтересами, історичними зв'язками та геополітичними викликами сучасності. Аналіз пріоритетних напрямів співпраці, представлений у таблиці 3.1, свідчить про доцільність зосередження уваги на таких ключових сферах, як торговельно-економічне партнерство, інвестиційно-інноваційна діяльність, освітня та наукова взаємодія, розвиток логістичних зв'язків та культурна дипломатія. Комплексний підхід до реалізації цих напрямів із застосуванням узгоджених міжурядових механізмів, створенням спільних проектів та активізацією дипломатичних контактів дозволить не лише посилити позиції України у центральноазійському регіоні, а й сприятиме формуванню стійкої системи довгострокового співробітництва, вигідного для обох сторін.

ВИСНОВКИ

Економічні взаємозв'язки світового господарства та розвиток міжнародних економічних відносин є ключовими факторами формування сучасної глобальної економіки. Міжнародні економічні відносини (МЕВ) охоплюють широкий спектр зв'язків між суб'єктами різних країн у процесі виробництва, обміну, розподілу та споживання товарів і послуг. Вони формуються під впливом глобалізаційних процесів, міжнародного поділу праці та інтеграційних тенденцій, що сприяє зростанню обсягів світової торгівлі, активізації інвестиційних потоків та розвитку науково-технічного співробітництва.

Дослідження сутності МЕВ показало, що це багатовимірне явище, яке поєднує економічні, соціальні, політичні та культурні аспекти міжнародної співпраці. Важливою рисою сучасних міжнародних економічних відносин є їх динамічність та адаптивність до змін глобального середовища. Вони реалізуються на трьох рівнях - макро-, мета- та мікрорівні, забезпечуючи взаємодію держав, міжнародних організацій, корпорацій та підприємств у глобальній економічній системі.

Значну роль у міжнародних економічних відносинах відіграє Україна, яка активно розвиває зовнішньоекономічну співпрацю з країнами ЄС, Азії, США та інших регіонів. Завдяки зовнішній торгівлі, залученню іноземних інвестицій та участі в міжнародних організаціях Україна поступово інтегрується у світове господарство, розширює експортні можливості та сприяє модернізації національної економіки.

Теоретичні підходи до оцінки міжнародної економічної взаємодії дозволяють комплексно аналізувати вплив цих процесів на економічний розвиток країни та її позиції у світовій економіці. Використання порівняльних, неокласичних, кейнсіанських, інституційних та мережевих підходів сприяє глибшому розумінню механізмів міжнародної співпраці та пошуку оптимальних шляхів інтеграції у глобальні економічні процеси.

Зовнішня торгівля України з країнами Центральної Азії залишається

важливим напрямом міжнародної економічної співпраці, який має значний потенціал для подальшого розвитку. Аналіз динаміки торговельно-економічних відносин свідчить про поступове відновлення та активізацію співпраці з окремими країнами регіону, такими як Казахстан, Узбекистан та Туркменістан, попри складну геополітичну ситуацію та логістичні обмеження, спричинені війною.

Казахстан та Узбекистан залишаються ключовими торговельними партнерами України у Центральній Азії, що обумовлено диверсифікацією українського експорту, наявністю преференційних умов торгівлі та взаємною зацікавленістю у розвитку двосторонніх відносин. Водночас, логістичні проблеми, пов'язані з блокуванням традиційних маршрутів через територію росії, суттєво ускладнюють товарообіг та підвищують його вартість, що впливає на конкурентоспроможність української продукції.

Особливу увагу слід приділити структурі торгівлі, яка демонструє поступову переорієнтацію на продукцію з високою доданою вартістю - харчову, фармацевтичну, машинобудівну. Водночас спостерігається певне скорочення імпорту з країн Центральної Азії, особливо у сегменті енергоресурсів, що пов'язано з глобальною зміною логістичних та торговельних ланцюгів.

Попри всі виклики, країни Центральної Азії розглядаються Україною як перспективні ринки збуту та потенційні партнери у спільних інвестиційних та інфраструктурних проектах. Подальший розвиток торговельних відносин залежатиме від ефективної дипломатичної роботи, адаптації логістичних маршрутів, створення сприятливих умов для бізнесу та поглиблення міжурядової співпраці.

Отже, Україна та країни Центральної Азії мають значний потенціал для поглиблення торговельно-економічного, інвестиційного, науково-освітнього та культурного співробітництва. Географічне розташування, наявність природних ресурсів, зростаючі ринки та взаємна зацікавленість створюють сприятливі умови для розширення партнерства. Особливе значення має розвиток співпраці в енергетичній сфері, агропромисловому комплексі, транспортно-логістичній

інфраструктурі та спільних науково-дослідних проектах, що сприятиме модернізації економік обох регіонів та підвищенню їхньої конкурентоспроможності на міжнародній арені.

Комплексний підхід до розбудови відносин з державами Центральної Азії, орієнтований на створення спільних стратегічних проектів, формування міжурядових робочих груп, активізацію бізнес-форумів, обмін інноваціями та спрощення торговельних процедур, дозволить максимально використати наявний потенціал та забезпечити стабільний розвиток двосторонніх відносин. Таким чином, налагодження системного та взаємовигідного партнерства сприятиме не лише зміцненню позицій України у центральноазійському регіоні, а й розширенню її міжнародних можливостей та інтеграції у глобальні економічні процеси.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко А.О. Глобальне середовище розвитку міжнародної торгівлі. Розвиток економіки України в нових реаліях міжнародних відносин: зб. матеріалів студентської наук.-практ. Інтернет-конф., 7 грудня 2022 р., м. Київ. Київ: КНЕУ, 2022. С.33-35.
2. Бондар Я. А. Міжнародно-правове регулювання відносин у сфері торгівлі. Геоекономічні та політико-правові виклики структурної перебудови міжнародних зв'язків України: тези доповідей IV Всеукр. студ. наук.-практ. конф. (Київ, 28 квітня 2020 р.) / відп. ред. С. В. Мельниченко. Київ: Київ. нац. торг.-екон. у-т, 2020. С.709-712.
3. Гаврилук І. І. Розвиток міжнародної торгівлі в системі міжнародних економічних відносин в Україні. Економіка та суспільство. 2022. Вип.45. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1969>
4. Гаврилук І.І. Динаміка та тенденції розвитку міжнародної торгівлі в Україні. Економіка та суспільство. 2023. Випуск 47. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2126>
5. Глобалізаційні процеси у світовій економіці: виклики та можливості для України :колективна монографія / за заг. ред. д.е.н., проф. О. О. Борзенко; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». К., 2022. 264с.
6. Глобалізація та регіоналізація як вектори розвитку міжнародних економічних відносин : колективна монографія / кол. авт.; за ред. О. А. Довгаль, Н. А. Казакової.Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна,2018.540 с. URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/14766>
7. Глобальні тенденції і перспективи: світова економіка та Україна; наук. ред. В. Юрчишин. Київ: Заповіт. 2018. 202с. URL:https://razumkov.org.ua/uploads/article/2018_global_trendns.pdf
8. Городніченко Ю.В. Шляхи залучення прямих іноземних інвестицій в Україну. Економічний вісник університету. 2021. Вип. 50. С. 168-173. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2021_50_21

9. Дані Державної митної служби України. URL: <https://customs.gov.ua/statistika-ta-reiestri>
10. Держави Центральної Азії в контексті конкуренції світових акторів після початку широкомасштабного вторгнення Росії в Україну : аналіт. доп. / [Александров О., Борділовська О., Веселовський А. та ін.] ; за ред. О. Александрова, М. Паламарчука. Київ : НІСД, 2024. 59 с. URL: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2024.06>
11. Єдиний державний реєстр Міжнародних організацій, членом яких є Україна. Міністерство закордонних справ України. 2021. URL: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/uchast-u-mizhnarodnih-organizacijah>
12. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>
13. Закон України «Про режим іноземного інвестування» від 19.03.1996 № 93/96 - ВР. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/93/96-вр>
14. Зеліч В. В., Матвеев М. Е. Особливості регулювання та контролю зовнішньоекономічної діяльності в умовах воєнного стану: реалії сьогодення. Цифрова економіка та економічна безпека. Випуск №5 (5). 2023. С. 93-97
15. Інноваційно-інвестиційна діяльність у національній економіці: сучасний стан та шляхи вдосконалення. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exeC21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/znnadu_2014_1_9.pdf
16. Казахстан: послу України висловили протест через його слова про росіян. Радіо Свобода. 2022. 23 серп. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-kazakhstan-posol-ukrainy/32001324.html>
17. Левенець М. Ю. Геополітичне положення України в рамках міжнародних відносин на політичній арені в сучасних умовах. Сучасні виклики соціально - політичного розвитку: політико-правові, соціально-економічні та культурні виміри : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених (м. Одеса, 16 травня 2022 р.). Одеса

- : ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Центр соціально-політичних досліджень «Politicus». 2022. С. 31-36.
18. Мельник А. В., Гук О. В. Механізм забезпечення інноваційного розвитку на промисловому підприємстві. Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи : зб. тез доп. II Міжнарод. наук.-практ. конф. (Київ, 22 квіт. 2021 р.). Київ, 2021. С. 228–229.
  19. Наумов М. С. Міжнародні економічні відносини: становлення і сучасні особливості : конспект лекцій для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності 051 – Економіка, освітня програма «Міжнародна економіка» / М. С. Наумов, Г. І. Рибак ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2021. 97 с.
  20. Національний банк України. Статистика зовнішнього сектору. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external/>
  21. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в Україну. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/>
  22. Пурій Г.М. Сучасний стан та основні тенденції залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України. Інфраструктура ринку. 2020. № 44. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2020/44_2020_ukr/35.pdf
  23. Рахман М. С., Євтушенко В. А., Рудас Д. С. Зовнішньоекономічна діяльність України з країнами ЄС. Інфраструктура ринку. Випуск №47. 2020. С. 39–44
  24. Розвиток інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні. URL: <https://zet.in.ua/statistika-2/rozvitok-investicijnoï-ta-innovacijnoï-diyalnosti-v-ukraini/>
  25. Румянцев А. П., Грущинська Н. М., Пічкурова З. В. Трансформація міжнародних економічних відносин України. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки". 2022. №12. <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2022-12-8474>
  26. Салій Є. Ю., Салій О. О. Зміни у зовнішньоекономічній діяльності України в умовах війни. Журнал стратегічних економічних досліджень. Випуск №3 (14).

2023. С. 58–71

27. Світове господарство і міжнародні економічні відносини. навчальний посібник у схемах і таблицях / С. В. Бестужева, В. О. Козуб, Н. В. Проскурніна та ін. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2021. 248 с.
28. Сидоров О.А. Світова економіка та міжнародні економічні відносини: підручник / О.А. Сидоров, Н.О. Фісуненко, Т.В. Альошина; ред. П.А. Фісуненко. Дніпро: Арт-Прес, 2023. 400 с.
29. Статистика торговельно-економічного співробітництва між Україною та Казахстаном. Посольство України в Республіці Казахстан. URL: <https://kazakhstan.mfa.gov.ua/ukrayinatark/ekonomichne-spivrobitnictvo/277-torgovelyno-jekonomichne-spivrobitnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-kazahstanom>
30. Стратегічні перспективи функціонування українських організацій в умовах євроінтеграції та глобалізації цифрової економіки / О. Гарафонова та ін. Financial and credit activity problems of theory and practice. 2023. Т.1, No 48. С.298–311. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.48.2023.3957>
31. Торговельно-економічне співробітництво / Посольство України в Республіці Таджикистан. URL: <https://tajikistan.mfa.gov.ua/posolstvo/3526-trade>
32. Торговельно-економічне співробітництво між Україною і Туркменістаном / Посольство України в Туркменістані. URL: <http://surl.li/tmwfq>
33. Торговельно-економічне співробітництво між Україною та Киргизстаном / Посольство України в Киргизькій Республіці. 2023. 20 берез. URL: <https://kyrgyzstan.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/296-torgovelyno-jekonomichne-spivrobitnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-kirgizijeju/torgovelyno-ekonomichne-spivrobitnictvo-mizh-ukrayinoyu-ta-kirgizstanom>
34. Торговельно-економічне співробітництво та економіка Республіки Узбекистан / Посольство України в Республіці Узбекистан. 2024. 15 січ. URL: https://uzbekistan.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/torgovo_ekonomichne_spivrobitnictvo
35. Шевчук В. Я., Рогожин П. С. Основи інвестиційної діяльності. Київ : Генеза, 2018. 266 с.

36. Ястремська О. О. Економічні умови розвитку економіки вражень у країнах світу та в Україні. Бізнес Інформ. - 2024. - №5. - С. 68 – 80.
37. Burunciuc L., Izvorski I. Encouraging transformations in Central Asia. The Brookings Institution. 2019 URL: <https://www.brookings.edu/blog/future-development/2019/12/13/encouraging-transformations-in-central-asia/>
38. Turkic Council: 10th Anniversary of the Nakhchivan Agreement: Special Publication. URL: <https://www.turkkon.org/assets/pdf/yayinlar/ozel-yayin-turk-konseyi-nahcivan-anlasmasin-in-10-yil-donumu-11-en.pdf>
39. Wang Z., Sun Z. From globalization to regionalization: The United States, China, and the post-Covid-19 world economic order. Journal of Chinese Political Science. 2021. Vol. 26. P. 69–87. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11366-020-09706-3>